

*Праз зынішчэньне
бальшавіцкай турмы нарадаў —
Да вызваленяня Беларусі!*

Змаганье

Орган Беларускага Антыйбальшавіцкага Фронту

ЗМАГАНЬНЕ

„DER KAMPF“

Орган Беларускага
Антыбальшавіцкага Фронту.
Выходзіць штотысячна.
Адказны Рэдактар Я. Жытко
Часовы адрыс Рэдакцыі:
„Zmagannie“, Ohmstr. 10, München
(Germany)

Год выданья 1

Ліпень. 1952

№ 1

Ад Рэдакцыі

Прышоў час, калі змаганье з бальшавізмам сталася найбольш актуальнай праблемай усяго вольнага съвету. Сучасны перыяд — гэта перыяд крышталізацый формаў гэтага змагання. Хіба лішнім было-б звяртаць увагу нашых чытачоў на важнасць гэтага перыяду, на канецквэнцыі, якія можа прынесці такі іншы канчатковы уклад гэтых формаў для нас Беларусаў.

У працягу доўгіх гадоў мы былі адзінокімі ў барацьбе. З псыхалагічнага гледзішча ёсьць у гэтым і добрыя бакі. Гэта нас навучыла быць стойкімі, і ў крытычны мамант не апускаць рук, ня маючи падтрымкі й зразуменія збоку. Гэта нас навучыла не апускаць рукі тады, калі тысячы нашае інтэлігенцыі, што ачолвала вызвольнае змаганье, заплаціла за гэта жыцьцём. І тады, калі дзесяткі й соткі тысячаў нас ішло ў наведамае, пакідаючы Бацькаўшчыну й свой народ на нябівалы зыдзек. Мы ператрываю і не адварваліся ад свайго народу ды няўтомна, кропля па кроплі дзяўблі камень незразумленія й абыякавасці. Нямала трэба было часу, каб гэты камень падаўся, каб урэшце стала ясным, што праблема вызваленія нашага народа, гэта ня нашая асабістая справа, што гэта настолькі-ж праблема ўратавання чалавечства ад найжудаснейшага фізычнага й духовага панявлення. Нямала трэба было на гэта часу. І мы ясна ўсьведамляем сабе, што праца нашая яшчэ далёка няскончана. Адзін этап пройдзены. На перадзе нас чакае іншы, ня менш важны. За што змагаеца наш народ? Ня ўсе гэта ясна бачаць, а некаторыя прывыклі хранічна недабачваць. Нашым заданнем ёсьць зрабіць гэта ясным для ўсіх — як для тых што ня бачаць, гэтак і для недабачваючых. Нашым заданнем ёсьць па-

казаць, што тримае наш народ у гэтым 34 гадовым бесперапынным змаганні на гледзячы на жудасныя ахвяры. Сувесдама недабачваючым — паказаць шкоднасць для іх-же самых гэтае небяспечнае хваробы.

Мы ўсьведамляю і ўсьведамляем сабе, што барацьба ня прынясе макеймум патрэбных вынікаў без супрацоўніцтва і узаемнай падтрымкі ўсіх зацікаўленых народаў. Прыйшоў урэшце час, што зацікаўленым ёсьць ледзь не даслоўна ўесь съвет — як паняволены, так і вольны. Паняволеныя народы ў першую чаргу мусяць злучыць свае выслікі ў змаганні. Тады толькі можна думашь і спадзявацца аб канкрэтнай падтрымцы ўсяго вольнага съвету. Было-б нерэальнym уяўляць гэту ўясіць ідэальны. Аднак вельмі шкодным ёсьць думашь, што адсутнасць ідэальнае згоды выключае магчымасць стварэння супольнага скардынаванага фронту ў змаганні з супольным ворагам. Мы лічым патрэбным і магчымым стварэнне падобнага супольнага фронту. Патрэбным, бо, як паказвае нам сучаснае палежанне, час канкрэтнага змаганняй развязкі прыбліжаецца. Магчымым, пры мінімуме съведамасці паасобных народаў аб мэтазгоднасці гэтакага фронту ды пры ўзаемным прызнанні за кожным з народаў належных яму аспоўных правоў.

Шлях да супрацоўніцтва ўсіх народаў ня ёсьць зусім гладкім. Перашкодаў на ім хапае. Часам яны больш уяўныя, чымся рэальнныя, часам ад пераможання іх залежыць лёс супрацоўніцтва. Толькі цывілізаціі рэалістычны падыход да справы пераможка існуючыя перашкоды можа прывесці да пазытыўных выніку. Мы верым, што ў канцовым выніку гэтак і будзе.

Наша арганізацыя, Беларускі Аnty-
бальшавіцкі Фронт, ставіць сабе за мэ-
ту выкананьне вышэйпералічных за-
даньняў, заданьняў, якія ёсьць агуль-
нымі для ўсіх Беларусаў-патрыётаў
свайго народу, заданьняў, што зьяўля-
юцца этапамі да нашае съятое мэты —
вызваленія свайго народу ды забясь-
печанія яму ў будучыні свабоды ад
усіх магчымых паняволельнікаў.

Нашия мэты

Я. Жытко

25 сакавіка 1918 г. Беларускі Народ ясна й нядвузначна выявіў сваю волю. Першы Усебеларускі Кангрэс, зложаны з прадстаўнікоў усіх слаёў насельніцтва Беларусі, урачыста прагаласіў у гэтым дні незалежнасць Беларускага Народнага Рэспублікі. Пасля 150-гадовага паняволенія, Беларускі Народ ізноў пачаў сваё незалежнае жыццё.

Ды ня скончыліся цярпеньні. Бальшавіцкія горды не дазволілі акрэпніць маладой рэспубліцы. Сілаю захапіўшы нашу радзіму, бальшавікі накінулі ёй сацыяльныя й палітычныя формы, якія зусім не адказваюць сваесаблівасцям нашага народа. Барацьба аднак ня скончылася. Беларускі Народ ніколі не пагадзіўся й не пагодзіцца з накінутай яму структурай сацыяльнага і палітычнага жыцця. Частка патрыётаў пакінула Бацькаўшчыну, каб на эміграцыі працягваць змаганье з съяротнымі ворагамі ды каб паказаць вольнаму съвету тую небяспеку, якой зьяўляецца для людзтва камуна-бальшавізм. Другая, асноўная частка, што засталася на Бацькаўшчыне, ня гледзячы на крывавы бальшавіцкі тэрор, пачала праводзіць нацыянальна - вызвольную барацьбу у краіне.

Сяньня, пасля 34-гадовага існаваньня бальшавіцкай дыктатуры, народы дэмакратычнага съвету пачынаюць урэшце разумець небяспеку. Ужо робіцца што-раз больш і больш ясна, што тэорыя ўмасцоўлення бальшавізму ды мірнага сужыцця зь ім пачярпела поўнае фіаско, і прапанаваньне яе некаторымі

Мы разылічаем на падтрымку й супрацоўніцтва шырэйших колаў нашага грамадзтва. «ЗМАГАНЬНЕ» мае быць вольнай трыванай, дзе кожны зможа выразіць свае погляды, свае пажаданні ці засыярогі. Людзі самых розных палітычных перакананьняў могуць карыстацца гэтай трыванай. Усіх нас лу чыць адна, съяная ідэя. Дык адзіным фронтам — у змаганьне!

над бальшавізмам немагчыма без супрацоўніцтва паняволеных народаў.

Паміма крывавага бальшавіцкага тэрору, паміма перыядычнага вынішчання ўсіх нацыянальна думаючых элемэнтаў, бальшавіком не ўдалося ды й ня ўдасца затрымаць нацыянальна вызвольны рух. Бальшавіцкія заправілы ведаюць добра, што толькі тэрор можа іх утрымаць пры уладзе. Герметычна зачыніўшы ўсе шляхі да вольнай думкі, манлівай пропагандай стараюцца яны прывіць народам СССР-скай турмы нянявісць да ўсяго, што небальшавіцкае. Вось тут і выпльываюць вялічэзныя заданьні, прыпадаючыя на долю эміграцыі. У гэты пераходны перыяд ужо неабходна злучыць усе сілы, каб барацьба з бальшавізмам дала як найбольшыя рэзультаты, каб барацьба гэта была як найбольш эфектуная.

У гэтым мамэнце змаганьня Беларусы не павінны быць адсутнымі. Памылковым было-б аднак думаць, што мы можам дабіцца вызваленія свайго народу толькі собскімі сіламі, ці што хто-колечы сам нас вызваліць.

У кожнай барацьбе існуе пэўная плянавасць, пэўнае ушэрагаванье праблемаў паводле іхнай важнасці. Першай і найважнейшай проблемай у нашым вызвольным змаганьні, першым і найважнейшым этапам да вызваленія нашага народа ёсьць зынічэнне бальшавізму. Самі мы гэтага не даб'емся. Неабходны агульны фронт усіх народаў паняволеных бальшавізмам, больш неабходны агульны фронт усіх народаў, як паняволеных ужо, так і тых, якія могуць быць паняволенымі заўтра.

Аднак першым думаць аб зарганізаваныні супольнага аntyбальшавіцкага фронту ў міжнародным маштабе, неабходна скаардынаваць нашы нутраныя беларускія сілы для гэтага змаганьня. Перш за ёсё неабходная арганізацыя, заданьнем якой было-б скаардынаваныні сілаў нашае эміграцыі, незалежна ад іхніх палітычных поглядаў, незалежна ад іх партыйных прынізків, ды якая ўвайшла-б у супрацоўніцтва з іншанацыянальнымі арганізацыямі падобнага характеристу. Такой арганізацыяй і ёсьць Беларускі Аntyбальшавіцкі Фронт.

Беларускі Аntyбальшавіцкі Фронт ня ёсьць палітычнай партыяй, а толькі арганізацыяй для барацьбы супроць баль-

шавізму. Мы не за такую ці іншую дэтальну сацыяльную праграму, але мы за супольны фронт змаганьня ўсіх Беларусаў супраць съяротнага ворага — камунізму. Мы поўнасцю перакананы, што толькі скаардынаваная дзеяніні дае ўзаемадзеяніе. Мы поўнасцю перакананы, што толькі скаардынаваная барацьба усіх народаў можа давесці да іхнага вызваленія.

Бяспрэчна, гэтае барацьба мусіць быць ведзена ў імя пэўных ідэалаў. Каб змагацца із злом, ня хопіць толькі ведаць што гэта зло, але неабходна таксама паказаць яго супрацьлежнасць. Гэта значыць, што ня хопіць толькі нэгаваць бальшавіцкую сістэму, але неабходна даць пазытыўную плошчу для гэтае барацьбы. Гэтай пазытыўной плошчай і ёсьць воля народу. Наш народ яе ясна выказаў. Бязумоўна, гэта ў нічым не перасуджвае судносінаў з нашымі суседзямі. Аб гэтих судносінах, як і аб сацыяльной структуры нашае дзяржавы, пастановіць Уставадаўчы Сойм Беларусі, і мы тут на эміграцыі можам вынесці ніякіх абсолютных пастановаў у гэтым сэнсе. На гэта мы маем ніякага права і ніякіх паўнамоцтваў. Воля нашага народа ёсьць тым прынцыпам, які павінен нас весьці ў гэний съятоі барацьбе супраць бальшавіцкага тыраніі. Воля народа і пашана гэтай волі ёсьць зарукай для зынічэння дыктатуры, для зынічэння найбольш ганебнай сістэмы паняволенія чалавека і народаў.

Выходзячі вось з гэтих меркаваньняў, Беларускі Аntyбальшавіцкі Фронт браў удзел у Штарнберскай канфэрэнцыі, мэтай якое й было стварэньне адзінага аntyбальшавіцкага фронту народаў СССР, ды выпрацоўка адпаведнае палітычнае плошчы для супольнай барацьбы. Аб выпіках гэтай канфэрэнцыі гаворыць зъмешчаны на іншым месцы камунікат.

Мы ўпэўнены, што пры крысе здаварага разуму, пры запраўды шчырым і реалістычным падыходзе да справы прадстаўнікоў усіх паняволеных народаў, існуюць рэальныя магчымасці стварэньня падобнага палітычнага цэнтра. Да гэтага аднак патребна добрая воля кіруючых органаў арганізацыяў, да гэтага патребна выграчыцца галаслоўнага красамоўства, а шукаць рэальнае плошчы для супрацоўніцтва.

Нацыянальны уздым у падсавецкай Беларусі

(З цыклю: „Нацыянальны рух у падсавецкай Беларусі“)

Актыўнаму разьвіцьцю беларускага нацыянальнага руху дала моцны штуршок лютайская рэвалюцыя 1917 году. Рэвалюцыя паклікала да жыцьця і дзеяння прыгнечаныя цяжкаю для Беларусі вайною, нацыянальна-палітычныя імкненія беларускага народу. Зынішчыне рэвалюцыяй царскага ладу ў Расеі падмацавала надзеі на утварэнне самастойнай і незалежнай Беларусі. Зь першых дзён рэвалюцыі па ўсёй краіне, а асабліва ў будучай сталіцы Менску, адбываліся розныя зьезды і канфэрэнцыі, на якіх абміркоўваліся тагачасныя праблемы. Але заўсёды зьезды здзяйсняліся таксама і пытаньнамі будучага лёсу народу ѹ дзяржаўнага ладу Беларусі.

Адначасна на вялізарнейшым фронце, як бы адказным рэхам, лепшыя людзі нашага народу, ахвіцеры і салдаты, арганізоўвалі свае нацыянальныя камітэты і аб'еднаны. У Петраградзе арганізатарамі вайскоўцаў-беларусаў быў паручнік Алесь Чарвякоў, у Балтыцкім флёце — матрос Васіль Муха, на Захаднім фронце — Сымон Рак-Міхайлоўскі і ё капітаны Ярушэвіч і Адамовіч. У пятай арміі вялікую арганізацыйную працу правёў прапаршчык Кастусь Езавітаў, на Румынскім фронце — паручнік Антона Баліцкі і Сыцяпан Некрашэвіч. Пазыней Беларусы Румынскага фронту стварылі ѹ Адэсе моцнае асяродзьдзе. Пасыля вайны большасць арганізатораў-вайскоўцаў здзяйснялі віданне становішча ѹ нацыянальнай працы на бацькаўшчыне.

Падзеі пасыля рэвалюцыі і асабліва войстра пастаўлене народнымі масамі нацыянальнае пытаньне, патрабавала развязкі ѹ прыняцьця конкретных вырашэнняў і аўтарытэтных пастановаў. Нацыянальныя палітычныя дзеячы, для развязкі гэтых важных пытаньняў прышлі да выніку, што толькі ўсе-

народна выбраны Усебеларускі Зыезд дэлегатаў будзе правамоцным установіць форму дзяржаўнага ладу на Беларусі, а таксама развязаць важныя пасълярэвалюцыйныя пытаньні.

Першы Усебеларускі Кангрес сабраўся ѹ Менску. Сваю працу Кангрес пачаў 15 сінегання 1917 году ѹ памежкіні тэатру. На кантрэс зъявілася 1167 дэлегатаў з пастаноўчым голасам і 705 з дарадчым. Аднак кантрэс ня скончыў свае працы, бо 30 сінегання бальшавіцкім ўзброенымі адзеламі ён быў разагнаны. Усё-ж такі на заўтра, 31 сінегання, кантрэс зноў сабраўся ѹ Менску ѹ чыгуначным дэпо, дзе падаховаю чыгуначнікамі і перадаў свае паўнамоцтвы раней выбранай Радзе. Для далейшага вядзення працы Рада тут-жа выбрала Выканаўчы Камітэт.

19 лютага 1918 году, у выніку напружанай нацыянальнай працы Выканаўчага Камітэту, ўлада ѹ Менску перайшла ѹ рукі Беларусаў. Гэта вялізарная падзея была задокументаваная Першай Устаўной Граматай Выканаўчага Камітэту Рады 20 (8) лютага 1918 году.

Праз параўнальна кароткі час, 9 сакавіка 1918 году, Выканаўчы Камітэт Рады выдае Другую Устаўную Грамату. У гэтай Грамате даюцца першыя асновы Дзяржаўнай Канстытуцыі Беларускай Народнай Рэспублікі, як дзяржавы незалежнай і демакратычнай. Выканаўчы Камітэт, папоўніўшы свой склад сябрамі Рады Кантрэса, абавязаўца Радай Беларуское Народнае Рэспублікі.

Берасцейская ўмова бальшавікоў зь Немцамі паскорыла далейшыя падзеі. Рада Беларуское Народнае Рэспублікі 24 сакавіка 1918 году сабралася на сваё паседжанье. На парадку дня Рады стала адно пытаньне: «Абвешчанье незалежнасці Беларусі». Паседжанье здзяйснялася толькі а 8 гандзіне раніцы 25 сакавіка 1918 году, прыняцьцем та-

кой пастановы: «Рада Беларускай Народнай Рэспублікі абавязчые Беларускую Народную Рэспубліку незалежнай і выдае аб гэтым Устаўную Грамату.. Поўны тэкст Трэццяй Устаўной Граматы і ёсьць акт 25 сакавіка 1918 году, які і зьяўляеца вялізарнейшай нацыянальнай падзеяй у гісторычным жыцці Беларускага народу.

Бальшавіцкая ўлада сілаю адабрала незалежнасць і самастойнае дзяржаўнае існаванье Беларускага народу. Пасыля нямецкай акупацыі ѹ 1919—1920 годзе наш край стаўся арэнаю жорсткай і зынішчальнай савецка-польскай вайны. Вайна скончылася толькі ѹ лістападзе 1920 году. Паміж саветамі і палякамі ѹ Рызе была падпісаная трагічная для беларускага народу ўмова. У выніку ўмовы жывое цела вясемнацімліённага народу было падзелена на трох часткі: прыкладна чатыры міліёны Беларусаў бальшавікі аддалі Польшчу, якая на працягу ўсяго свайго незалежнага існаванья неразумна, але ўпартая і настойліва, хоць і бяз посьпеху, усялякімі недапушчальнымі сродкамі старалася акаталічыць і спалянізаваць Захаднюю Беларусь. Над рэшткай Беларускіх земель запанавала ўлада саветаў. Але і саветы падзялілі Беларускія землі на дзве часткі: зь пяці паветаў было Менскае губэрні была арганізавана БССР, а Віцебшчына, Магілеўшчына, Смаленшчына і Гомельшчына асталіся ѹ складзе РСФСР. Зь пяціпаветавай рэспублікі БССР Крамлём быў створаны вельмы зручны пляцдарм для пасъляваенага змаганьня з Польшчай. Трэба адзначыць, што зь першых дзён пасыля сканчэння вайны з Польшчай, саветы ўпартая імкнуліся выклікаць незадаваленіе ѹ завірухі ѹ Польшчы і асабліва ѹ Захаднай Беларусі. Арганізоўваліся спэцыяльныя ўзброеныя аддзелы, якія пад відам партызанаў перакідаліся за польска-савецкую мяжу для розных акцыяў. Польшча таксама адказвала тым-же ѹ вадносінах да БССР.

Прымежныя містэчкі БССР сталіся прыпынішчамі шпіёнажам, дывэрсантаў, кантрабандыстаў. Гэтыя авантурнікі служылі ѹ большасці абудвым баком — і саветам і палякам. Пры такім становішчы выключаная была магчымасць спакойнай працы для адбудовы разбуранага вайною і акупацыямі краю. Ды саветы і ня імкнуліся да адбудоўчай

працы. Бальшавікі пакладалі ўсе свае надзеі на скорую ѹ абавязковую пралетарска-камуністычную рэвалюцыю ѹ Захаднай Эўропе. Спусташальнаяя войны, акупацыі і бальшавіцкі тэрор моцна аслабілі нацыянальныя сілы Беларусі. Актыўныя палітычныя дзеячы, якія бралі чынны ўздел ва Усебеларускім Кантрэсе, і ѹ далейшай працы дзеля стварэння незалежнай Беларусі, сябры Ураду Беларускай Народнай Рэспублікі, прымушаныя былі пакінуць сваю пакутную бацькаўшчыну ѹ эміграваць за мяжу. Аднак на зымену ім прышлі нацыянальныя сілы з фронту, з царскай ссылкі і з цэнтра Расеі, куды яны былі эвакуаваны зь Беларусі ѹ часы вайны розных установіў. Нацыянальныя дзеячы правільна ацанілі тагачаснае палітычнае становішча Беларусі. Кремль і Польшча, якія падзялілі Беларусь, меў свае палітычныя мэты зусім працілеглыя, навет шкодна-варожыя інтэрэсам беларускага народу. Мэтаю Варшавы было ѹ найкараецшы час спалянізаваць Беларусь. Масква вызначыла БССР, як зручную пляцоўку для падрыхтоўкі сваіх мерапрыемстваў, накірованых на хутчэйшае правядзенне камуністычнай рэвалюцыі на Захадзе, і ѹ першую чаргу ѹ суседнія Польшчы. Беларускія нацыянальныя колы не маглі пагадзіцца з такім прызначэннем свае бацькаўшчыны.

Непасрэдна пасыля савецка-польскай вайны Беларусы збройнай сілай імкнуліся захаваць незалежнасць і самастойнасць свае бацькаўшчыны. Калі ѿ канцы 1920 году чырвоная армія пачала займаць тэрыторыю волялюбнай Случчыны па адыходзе польскай арміі, Случчакі із зброяй ѹ колькасці больш 10.000 змагароў сталі съцяною на абарону краю бальшавіцкай навалы. Слуцкія паўстанцы неслькі на сваіх съягох рыцарскі лёзунг: «Паўсталі ѹ пайшлі паміраць, каб жыла Бацькаўшчына.» Паўстаныне прынесла бальшавіком многа клюпату, трэба было ўвесыці вялікія збройныя сілы, каб зламаць супраціў адважных Случчакоў. Слуцкае паўстаныне было задушана толькі ѹ сінегані 1920 году. Аднак збройнае змаганье на Беларусі ня скончылася. На землях Гомельшчыны Магілеўшчыны, Віцебшчыны, Меншчыны дзе дзеялі шматлікія партызанскія аддзелы, дзеялі Слуцкія паўстанцы, якія ня склали зброі ѹ знайшлі сабе прытулак у Бе-

ларускіх пушчах. Змаганьне цягнулася даўга й упартая, амаль да 1930 году.

Поруч із збройным змаганьнем, нацыянальныя колы ў Менску прыйшли да перакананьня аб неабходнасці пачынаць і весьці нацыянальную працу для адраджэння беларускай культуры, для падняцца нацыянальнай съведамасці народных масаў, а галоўнае — для падрыхтоўкі маладых нацыянальных кадраў.

Гэтай дзеянасці спрыялі нутраныя абставіны. Бальшавікі прымушаныя былі адмовіцца ад галоднага ваеннага камунізму ды перайсьці да новай эканамічнай палітыкі — НЭПу. НЭП разглядаўся, як уступка здароваму сэнсу, як адступленіе бальшавікоў з сваіх пазыцыяў перад неабходнасцю заспакоіць незадаваленіе народных масаў савецкай уладай. НЭП быў сродкам утрымаць у сваіх руках уладу. У час НЭПу было менш усяго шансаў абаваліць савецкі рэжым паасобнымі збройнымі паўстаньнямі. Таму кіраўнікі нацыянальнага руху пастановілі выкарыстаць яго для сваіх беларускіх мэтаў.

Кіраўнічую ролю ў нацыянальным руху прыняў на сябе ў Беларусі праф. Усевалад Ігнатоўскі. Вакол праф. Ігнатоўскага згуртавалася група актыўнай беларускай інтэлігэнцыі. Нацыянальную руху спачувалі, і спрыялі ў працы шэраг паважных культурных і гаспадарчых дзеячаў. Першымі крокамі ў працы было выяўленіе нацыянальна думаючай інтэлігэнцыі, якую цяжкае ї галоднае жыццё ў гарадах раскідала паглухіх куткох правінцыі. У далейшай нацыянальнай працы трэба было мець дапамогу, цвёрдае апірышча ѹ падтрымку на ўсёй Беларусі.

Усебакавую дзеянасць у культурным адраджэнні разгарнуў Нарком Асьветы БССР. У першую чаргу былі прыняты заходы да пераводу навучанья усіх жжкоах на родную мову. На шляху гэтай працы было шмат перашкодаў. У школах ня было падручнікаў беларускай мовы, асабліва патрэбныя былі чытанкі. Вось-жа дасьветчаныя пэдагогі пароўнальна ў кароткі тэрмін склаў чытанкі, скарыстаўшы лепшыя творы беларускіх пісьменнікаў і фальклёру. Ведамы мовавед Язэп Лёсік апрацаваў для школаў граматыку беларускай мовы. Падручнікі прыйшлося друкаваць у Нямеччыне, бо друкарні ў Менску былі разбураныя ѹ няпрыстаса-

ваныя для шматыражных друкаў падручнікаў. Кіраўніцтва гэтай працы адняў ведамы пісьменнік Д. Жылуновіч (Цішка Гартны). Ён-жа ў Менску арганізаваў выдавецкую й друкарскую справу. Пры сучаснай тэхніцы праведзеная тады праца выглядае можа ѹ нязначнаў, але тады, пры агульным разбурэнні, гэта было вялікім дасягненнем.

У Менску і іншых гарадох, для падрыхтоўкі настаўнікаў былі адчынены пэдагагічныя тэхнікумы. Выняткова дадатную ролю згуляў Менскі тэхнікум. Ён быў забясьпечаны найлепшымі патрыётамі-настаўнікамі, якія распрацавалі для ўсіх пэдагагічных тэхнікумў праграмы навучанья, пляны ды іншыя метадычныя парады. Тэхнікум насытіў імя Усевалада Ігнатоўскага. Менскі пэдагагічны тэхнікум быў запраўднай лябараторыяй для падрыхтоўкі усебакова асьвеченага беларускага настаўніка, які потым працаваў над культурным адраджэннем свайго народу. Шмат пасыля пэдтэхнікуму скончыла Беларускі Дзяржжаўны Універсітэт і пасыля сталіся наўкоўцамі, паэтамі, пісьменнікамі — у тым ліку і нябожчык паэта Паўлюк Трус.

Для падрыхтоўкі выкладчыкаў беларускай мовы ў сярэдніх школах Нарком Асьветы адчыніў аднагадовыя курсы, якія былі укамплектаваныя настаўнікамі, што мелі ужо пэдагагічны стаж і зарэкамандавалі сябе адданай працы. Курсы існавалі да рэгулярных выпускаў з пэдагагічнага факультету Беларускага Дзяржжаўнага Універсітету.

Усе гэтыя мерапрыемствы далі магчымасць перавесці навучанье ў школах поўнасцю на родную мову ўжо да пачатку 1924 навучальнага году.

Асаблівая ўвага беларускіх культурнікаў была звернута на арганізацію ўніверсітету і Сельска-Гаспадарчага Інстытуту, якія былі адчынены ўжо ў 1921 годзе. Агульнымі сіламі гэтая высокая школы ў самы кароткі час набылі вялікі аўтарытэт ня толькі на Беларусі, але й у іншых мясцох Савецкага Саюзу. Зь першых-жа часоў дзеянасці Універсітету была падабраная паважная група прафэсарав зь іншых універсітэцкіх гарадоў. Асноўным ядром сярод прафэсараў былі ведамыя беларускія вучоныя. праф. У. Ігнатоўскі, папулярны сярод беларускага грамадзтва Язэп Лёсік, матэматык Круталевіч, географ Аркадзь

Смоліч, праф. Піатуховіч, Шкаціхін ды шмат іншых. Да паспяховага развязця Універсітету ў вялікай меры прычыніўся удала падабраны рэктар Універсітету праф. Пічэта. Гэты добразычлівец беларускага народа ўклаў многа энэргіі ѹ сваіх вялікіх ведаў маладой беларускай высокай школе. У 1930 годзе праф. Пічэта быў арыштаваны праз ГПУ й высланы ў Ніжнягородскую вобласць на вольнае пасяленне. Там праф. Пічэта нёс «адказнную» працу рабукавода калгаса, якую даў яму — рэктару Універсітету, «сердабольны» старшыня калгасу...

Сельска-Гаспадарчы Інстытут ужо ў 1925 годзе выпуслі першых лесаводаў і аграномаў. Зь Менску Сельска-Гаспадарчы Інстытут быў перанесены ў гор. Горы-Горкі, Аршанскай акругі. Да пастаноўніцтва ў 1863 г. тут існавала высокая сельска-гаспадарчая школа, якая была зачынена разам з Віленскім Універсітэтам царскім урадам. Да першай сусветнай вайны ў Горы-Горках зъмяшчалася сярэдняя агранамічная школа. Сельска-Гаспадарчы Інстытут быў перайменаваны ў Беларускую Сельска-Гаспадарчую Акадэмію у Горы-Горках Акадэмія мела ўсе умовы для свайго развязця: тут былі добрыя лябараторыі, аудыторыі, агульныя памешканыя для студэнтаў, а галоўнае — зямельныя дзялянкі для практычных заняткаў і вядзення досьледаў.

У 1922 г. у Менску быў адчынены таксама вэтэрынарны тэхнікум, які быў рэарганізаваны ў Вэтэрынарны Інстытут, і зь Менску пераведзены ў Віцебск.

Для вядзення навуковай працы ў Менску быў арганізаваны Інстытут Беларускай Культуры (Інбелкульт). Інбелкульт разгарнуў шырокую ѹ усебаковую дзеянасць ува ўсіх галінах культуры. Ужо ў 1928 годзе Інбелкульт падрыхтаваў усе умовы да развязця свае працы на больш шырокіх асновах. Ён быў урачыста перайменаваны ѿ Беларускую Акадэмію Навук, першым Прэзыдэнтам якое стаўся праф. Усевалад Ігнатоўскі. Акадэмія Навук разгарнула усебаковую навуковую працу ѿ галіне гісторыі, этнаграфіі, мовы, мастацтва й г. д. У арганізаціі і вядзеніні навуковай працы выдатную ролю згулялі прафэсараў: Доўнар-Запольскі, Даўгяла, Эпімах-Шыпіла, браты Гарэцкія, Некрашэвіч, а таксама раней пералічаныя асобы, што арганізовалі Дзяржжаўны Універсітэт.

Развязцю тэатральнага мастацтва павінен быць прысьвячаны спэцыяльны артыкул. Адзначым толькі, што самым папулярным тэатрам быў найстарэйшы першы беларускі тэатр у Менску. Зь першых гадоў свайго існаваньня тэатр даў высока-мастацкія нацыянальныя паказы: «На Купальле», «Кастусь Каліноўскі», «Машэка» і іншыя. У часы разгрому беларускага нацыянальнага руху паказы гэтыя былі зынятыя із сцэны, аднак яны назаўсёды застануцца ѿ памяці Беларуса, які меў нагоду бачыць гэтыя пудоўныя рэчы. Першы тэатр даў шэраг таленавітых артыстаў: нябожчыка Крыловіча, Уладымерскага, Грыгоніса, Крыніцу, Ждановіча, артыстак Ржэцкую, Ждановіча, Полу і іншых. За беларускую справу загінулі артысты Крыніца, Ждановіч, Жыдовіч. Другі беларускі тэатр меў сваё сталае месца ѿ Віцебску і быў арганізаваны із студыі. За сваю ахвярную ѹ вельмі карысную працу заслугоўвае асаблівай увагі Беларускі Гандроўны Тэатр. Арганізаваны гэты тэатр і кіраваў ім шырокія ведамы беларускі патрыёт Уладыслаў Галубок. З сваім тэатрам У. Галубок ня толькі на ведаў па некалькі разоў гарады Беларусі, але пры самых цяжкіх умовах з сваёю трупу бываў ён у мястэчках і вёсках нашае бацькаўшчыны. Не заўсякі Галубок і аб Беларусах, якія засталіся у складзе РСФСР: ён наведаў Бранск, Навазыбкаў, Клінцы, Старадуб. Асабліва каштоўнымі былі паказы сялянству ѹ рабочым. Паказы гэтыя былі зразумелымі і блізкімі для народу. Яны заўсёды перапляталіся з народнай песьнай, музыкой і скокамі, усё гэта ѿ мастицкім выкананьні й у прыгожым беларускім строі. Сам У. Галубок быў на дзіве таленавітым і усебакова абдараным. Ён умеў знайсці і зарганізаць адданых беларускай справе артыстых, якім ён быў і сам. З прычыні адсутніці самастойнага рэпертуару для народу У. Галубок напісаў некалькі таленавітых драмаў з народнага жыцця, як «Падкідыш», «Плытагоны», «Залаты Бог» і іншыя. Як артысты Галубок выконваў у тэатры першыя ролі, выступаў у музичным трыё тэатру. У вольны час ён займаўся маляваньнем. Сам-жа Галубок маляваў памастацку дэкарацыі для тэатру. Дзеянасць У. Галубка была адзначана тым, што ён першы з артыстых, і зусім справядліва, атрымаў годнасць народнага артыстага Беларусі. Плённая

праца У. Галубка для беларускага народа была перарвана ў 1937 г. праз НКВД. У 1938 г. адзін з уцалелых ад съмерці сустрэўся з Галубком на «вялікай стройцы» у сярэдняй Азіі, дзе Народны Артысты Беларусі капаў катлаван на будаўніцтве Чырчыкскай азотнай фабрыкі — гіганта. Далейшыя съляды У. Галубка гінуць у сыпучых пяскох чужое Азіі.

Беларуская нацыянальная праца дасягнула й аддзелаў Чырвонае Арміі. Другая дывізія, што была разьмешчана ў Менску, і трыццаць трэцьцяя ў Магілеве ў пачатку 1927 г. былі перайменаваны ў тэрытарыяльны беларускія дывізіі камплектаваліся выключна Беларусамі, і ўсе каманды й навучанье праводзіліся ў беларускай мове. Існаваўшая ў Менску вайсковая ахвіцэрская школа (АБВШ) прызначана была для падрыхтоўкі каманднага складу для беларускіх дывізіяў. Для гэтага мэты палова школы у камплектоўвалася выключна Беларусамі, а выкладанье ўсіх дысцыплінаў вялося пабеларуску. У вайсковой школе працавала група кваліфікованых беларусаведаў пад кірауніцтвам штатнага выкладчыка школы Барабоўскага. Беларусаведы пераклалі вайсковыя уставы Чырвонай Арміі на беларускую мову для карыстаньня у аддэлах дывізіяў. Аднак ужо пад канец 1930 г. беларусізацыя тэрытарыяльных дывізіяў значна была паслабленая, і да 1932 г. зусім ліквідаваная. Беларусаведы на чале з Барабоўскім былі звольнены із школы, а пасля амаль усе арыштаваныя. Усялякія съляды беларускай нацыянальнай працы былі зьнішчаны. Тэ-

рытарыяльная дывізія ў Менску была пераймянаваная ў дасыледчую кадравую дывізію. Беларусізацыя ў чырвонай арміі была прызнаная дывэрсыяй беларускіх нацыянал-дэмакратаў. Усе, хто быў звязаны з нацыянальнай працай у двух дывізіях і вайсковай школе, панеслы жорсткую кару.

Эта невялікая частка, толькі фрагменты той культурнай працы зь вялікага ліку усебаковай нацыянальнай дзеянасьці на Беларусі. Іншыя галіны нацыянальнай працы не зачэплены і чахаюць асьвятленыя ў друку. Беларуская нацыянальная праца ёсьць бясспречным фактам. У гэтай справе пройдзены вялізарны шлях. Выхаваны былі маладыя адданыя кадры для ўсіх галін наукаў культурнага і гаспадарчага будаўніцтва, адказваючага інтэрэсам і імкненням ішага народу. Лік паэтаў, пісменьнікаў, маладых вучоных, дасыледчыкаў, выкладчыкаў у школах, гаспадарнікаў непамерна вырас. Гэта ня былі съляпныя паслухманцы савецкай пропаганды. Нацыянальныя кадры не захапляліся камуністычнымі лёзунгамі таго часу, што «праletary ня маюць свае бацькаўшчыны». Яны зналі, што ў іх ёсьць бацькаўшчына — Беларусь, што іхнія веды, іхная праца патрэбна народу, які мае сваё славунае мінулае і сваю собскую нацыянальную культуру. Посьпехі нацыянальнага руху выясняюцца тым, што кіраунікі гэтага руху ў сваёй дзеянасьці ня былі ў адзіноце, а мелі бяспречную падтрымку і апору ў сваім народзе, і ідэі адраджэння цалкам адказвалі імкненням нацыі.

В. Б.

IХНЫЯ МЭТАДЫ

22 чырвяя г. г. зьяўлялася адзінаццатай гадавінай пачатку вайны Нямеччыны з СССР. З гэтага нагоды савецкая прэса, а між імі й менская «Звязда» зъміясціла цэлы рад артыкулаў. Той, хто ведае саветаў, мог-бы прыблізна ўяўіць іхны самахвальскі, найчасцей працілежны да праўды, зъмест. Аднак што, на ваш пагляд, ёсьць праводнай думкай цэлага шэрагу гэтых артыкулаў? Ня чыстае самахвальства — больш. Аказваецца, што гэта не Нямеччына вяла вайну супраць СССР, а... «англамэрыканскія капиталісты». Гэтак, у артыкуле «Вялікі подзвіг (sic!) совецкага народа» гэнэрала арміі В. Курасава чытаем: «Германскі фашизм развязаў другую сусветную вайну пры актыўнай (sic!) падтрымцы амэрыкано-англійскіх імперыялістаў, якія прыкладалі ўсе намаганні да таго каб узнавіць германскія патэнцыял і накіраваць фашистыкую агрэсію супраць Советскага Саюза».

Ня шкодзіць, што адзін з гэтых «імперыялістаў» ужо ад двух гадоў змагаўся супраць гітлерызму. Ня шкодзіць, што гэтыя самы «імперыялісты» прапанаваў СССР умову аб узаемнай дапамозе супраць усім пагражжаючаму ўжо тады гітлерызму. Гітлераўцы аказаліся тады бліжэйшымі партнэрамі...

І вось, «...увесь совецкі народ, які адзін чалавек, узнікніўся на свяшчэнную вайну супраць гітлеравскіх захопнікаў»... На вынікі ня трэба доўга чахаць: «совецкі народ, яго ўзброенія сілы, кіруемыя вялікім Сталінім атрымалі сусветна-гістарычную перамогу над ворагам СССР, разгроміўшы фашистыкую Германію, выратаваў сусветную цывілізацію ад гітлеравскіх пагромшчыкаў»(!)

«Совецкі народ» ці йнакш, народы СССР, якім бальшавіцкія графаманы стараюцца ўбіць гэтую хлускню, маюць

добру памяць. Беларускі народ напрыклад не забыўся першых тыдняў вайны, калі савецкія дывізіі, ледзь не «як адзін чалавек» ішлі ў палон да гітлероўцаў. Гэтага нам таварыш Курасаў ня скажа. Ня скажа й чаму гэтак было. Але народ ведае, чаму навет гітлероўцаў ён лічыў вызвольніакмі, пакуль тыя не паказалі, што ѹ яны валодалі савецкімі мэтадамі вынішчэння да пэрфэкцыі. Ня горш народ арыентуецца й у прычынах «сусветна-гістарычнай перамогі», калі яшчэ й цяпер, 8 гадоў пасля вайны ён бачыць на службе мірнага сацыялістычнага «будаўніцтва» «імперыялістычнага» самаходы й іншыя машыны атрыманыя ў часе вайны. Былому савецкаму байцу цяжка забыцца таксама, як «імперыялістычнага» канцэрвы ратавалі яго ад галоднае съмерці ў найбольш крытычныя перыяды вайны.

Ды магутны Савецкі Саюз разбіў сваімі собскімі сіламі ня толькі Нямеччыну: «...узброенія сілы Советскага Саюза, выконваючы союзьніцкія абавязкаўства, нанеслі сакрушальны ўдар па галоўных сілах імперыялістычнай Японіі...» Аб разьбіцці Італіі «доблеснай Чырвонай Арміяй» яшчэ тав. Курасаў ня піша — магчыма хавае нам гэтую крыемную неспадзеюку на 12-ую гадавіну.

Такія іхныя мэтады. Людзей, якія перажылі вайну, якія бачылі на свае вочы запраўднасць, імі не пераканаюць. Але як заўсёды, бальшавікі першым чынам ставяцца стаўку на недасыветчаных — на моладзь. Яны стараюцца ўсімі сіламі ды ўсімі шляхамі развязаць у іх ненавісць да вольнага съвету, у першую чаргу — да «амэрыкано-англійскіх імперыялістаў». Найбольш папулярны цяпер мэтад — гэта праводжанье аналётіі між імі й гітлерызмам. Играныне на нацыянальных пачуцьцях народаў займае да-

лёка не апошніе месца ў гэтай тактыцы. Гэтак нейкі Р. Кляцкоў у артыкуле «Гістарычна прамова правадыра» «Звязда» з 3.7.52 піша: «Гітлераўцы імкнуліся захапіць нашы землі, аднавіць уладу памешчыкаў і капиталістаў, разбурыць нацыянальную культуру і нацыянальную дзяржаўнасць народаў Савецкага Саюза» (падкр. наша — У. С.). І крыйху далей: «...Амерыка і Англія ў 1944 годзе высадзілі свае войскі ў Эўропе. Іх узброенныя сілы былі кінуты не на барацьбу з фашисткай арміяй а на падаўленне і занявленне народаў Захо́днія Эўропы» (падкр. наша, У. С.).

Як супрацьдзеіць гэтай прапагандзе? Найлепшая зброя — гэта праўда. Яе трэба несьці паняволеным народам у усякай магчымай форме, як друк, радыё й г. д. Трэба паказваць, **хто** падрыхтоўвае вайну, і якімі мэтадамі. Трэба запэў-

ніць паняволеныя народы, што мэтай вольнага съвету ёсьць не нацыянальнае паняволенне, а якраз вызваленне. Акцыя гэтая будзе найболыш эфектойней толькі тады, калі на народ даў будуць звязратацца ў іхнай мове іхнія суродзічы, людзі, ведамыя народу як барацьбіты за ягонае вызваленне. Машына савецкай пропаганды, ейная мэтады ёсьць пякельна распрацаванымі да найдрабнейшых дэталяў, што могуць уплыць на чалавека. Яны стараюцца зірануць і павярнуць на сваю карысць найглыбейшыя людзкія пачуцьці. Каб супрацтвавіцца гэтай машыні, каб прымусіць яе працаваць напуста, патрэбна даць пераконваючы адказ на кожную з проблемаў, якія выкарыстоўваюць на сваю карысць бальшавікі.

У. С.

У імя чаго, спадарове?

Я. Жытко

Група расейскіх эмігрантаў, якая кліча сябе даволі гучным назовам «Камітэт Абароны Гістарычнае праўды аб Расеі» выслала адміралу Кэрку ліст, якога асноўныя тэзы мы падаем тут у скрачаным выглядзе.

Перш за ёсё падпісаныя пад гэтым лістам зацемліваюць, што іхнай мэтайня ёсьць якайасці просьба ці дамаганне, але прадстаўленне запраўднага становішча, каб не дапустицца да паўтарэння тых палітычных памылак адносна Расеі, якія маглі-б згуляць пастаўляючую ролю у барацьбе супраць бальшавізму.

Як прыклад вось гэтых магчымых памылак, было-б паводле іх паўтараныне нямецкай гітлераўской палітыкі. Паводле аўтараў лісту, масавы паход у палон чырвонаармейцаў на пачатку другой сусветнай вайны быў вынікам таго, што наслеўніцтва й жаўнеры чырвонай арміі віталі немцаў, як вызвольнікаў. Аднак з маментам, калі даведаліся яны аб гітлераўскіх плянах падзелу Расеі, усе, забыўшыся аб варожасці да Сталіна, зъядналіся для абароны свае раёны ад ворага. Сталін, працягваюць гэныя «абаронцы праўды», вельмі добра зразумеў гэтую гістарычную лекцыю, і сяньня робіцца абаронцам «Рускай зямлі» ад пагражаячага ёй распадзелу.

Аднак-ж, у Саюзінікаў няма адзінага пляну псыхалягічнай стратэгіі, ані правільнай ацэнкі значэння патрыятызму расейскага насельніцтва СССР, і ўсьцяж раздаюцца галасы аб барацьбе супраць так расейскага як і савецкага імперыялізмаў і распадзеле Расеі. часамі здаецца, заўажваюць яны хітра, што Гітлер і Розенберг не памерлі ды

падшэптаўваюць саюзінікам антырасейскую палітыку.

Расейская эміграцыя, так старая як і новая, ведаючая лепш за каго колечы псыхалёгію расейскага народу і жаўнерай чырвонай армії, прапануе ўзяць пад увагу наступныя меркаваныя пры падрыхтаванні псыхалягічнай стратэгіі:

1. Вызваленне Расеі з камуністычнага ярма абазначае асноўную зымену міжнароднага паложання ў бок стабілізацыі міру, а прыпісваныне расейскому народу імперыялістичных імкненняў ёсьць палітычным фальшам.

2. Уяўленне, што разьвіцьцё расейскай імперыі праходзіла як вынік паняволення народаў ёсьць такім-жэ самым фальшам, як і няпраўдай ёсць, што быццам-бы народ вёў бязупынную барацьбу з дзяржаўнай уладай за сваю свабоду.

Расея, працягваюць яны, якая перажыла шматлікія сацыяльныя перамены, қалі засталася вялікай і незалежнай дзяржавай, дык гэта больш праз адзінства народу зь дзяржаўнымі органамі.

3. Нельга паўноўваць вялікадзяржавных імкненняў Расеі з сталінскім імперыялізмам, і што з гэтага вынікаючая неабходнасць падзелу Расеі зъяўляецца згубнай дактрынай, якая прывяла-б чырвоную Армію і шырокія масы насельніцтва СССР да жорсткага суправаду. Паміж савецкім насельніцтвам няма сур'ёзных нацыянальных розніц, і ніякая з нацыянальных групай ня цешыцца спэцыяльнымі прывілеямі.

Антырасейская пропаганда, якую вядуць некаторыя нацыянальныя групы на эміграцыі, не дае запраўднага вобразу існуючых судносінаў па тым баку зялезнай заслоны, і абыяненне зарганізацца ў тылох чырвонай арміі парты-

заніцкіх рухаў, было-б прынята не як зрада супраць Сталіна, але як зрада супраць Расеі, ды толькі зъяднала-б усё насельніцтва вакол Сталіна.

4. Усе антырасейскія выступленыні дзяржаўных і палітычных дзеячоў дасыць зброю ў рукі савецкай пропагандзе супраць саюзьнікаў.

5. Заваяванье сымпатыяў Чырвонай Арміі ня ёсьць так лёкай справай, як гэта некаторым выдаецца, бо яна была ўжо раз ашуканай праз Гітлера.

Ненавісць да бальшавізму зъяднае расейскі народ з саюзікамі толькі тады, калі ён будзе упэўнены, што іх толькі вызваляць ад камунізму, пакінуўшы яму поўную свабоду арганізаціі дзяржаўнага, сацыяльнага й эканамічнага жыцця.

Калі саюзікі пойдуць на антырасейскую палітыку, яны пападуць у воўчую яму, дзе дарэмна згінуць міліёны іхных сыноў.

Так вось заключаюць свой ліст адміралу Кэрку гэныя «абаронцы гістарычнае праўды». Пад лістом падпісаліся: Е. П. Джунковскій, В. Протасевіч, П. Соколов, Н. Туроверов, С. Мацылев, А. Мержанов, Е. Міллер Геріпе, В. Граббе, Б. Кадомуев, Н. Славінскій.

Сам назоў гэнае группы людзей пазвяляў-бы, здавалася-б, думачь, што ліст іхны запраўды павінен быць базаваны на аб'ектыўнай праўдзе. Аднак прачытаўшы, трэба съцвердзіць, што там ёсьць усё, апрача праўды. Тлумачэнье некаторых фактаў ёсьць так фальшывае й нацягнутае, што навет мала зарынтанаму чытачу насоўваецца пытанье, ці вось гэтыя «абаронцы гістарычнае праўды» наагул каліколечы цікавіліся гісторыя й не гаворачы аб разуменіні ле. Само толькі тлумачэнье супрацьгітлераўскага супраціву ня толькі не адказвае праўдзе, якой абаронцамі хочуць стацца аўтары, але запраўднасць паказвае якраз супрацьлежнае.

Ёсьць агульнаведамым фактам, што ў 1937/38 г.г. расейскую эміграцыю авалодаў белы страх у сувязі з вытварыўшымся уражаньнем, быццам-бы Немцы ў будучай вайне з Саветамі будуць імкніцца даць незалежнасць паняволеным народам СССР. У вабліччы гэтае проблемы, расейская эміграцыя падзялілася на дзіве групы:

1. Група «абаронцаў» з Дзенікінам і Мілюковам, якія былі супраць антыбальшавіцкага супрацоўніцтва, калі-б

яно мела давесыці да распадзелу Расеі. 2. Група «паражэнцаў», якая была за адзіны антыбальшавіцкі фронт, і ў якую ўваходзілі манархісты й Младаросы.

«Абаронцы» уважалі «паражэнцаў» за зраднікаў, таму што гэныя апошнія ѹмкнуліся стварыць адзіны антыбальшавіцкі фронт, нат калі-б паняволенія народы мелі атрымаць поўную незалежнасць, а значыць дацэнъваючы небясьпеку бальшавізму, згаджаліся нат на распадзел расейскага імперыі. У гэтым часе дайшло да такога панікі, што Дзенікін на адным із сходаў у Парыжы, у сваёй прамове да быльх ахвіцераў, заявіў: кожны чесны ахвіцэр павінен змагацца ў радах чырвонае арміі, каб утрымаць адзінства Расеі.

Бяспречна, гэныя факты былі ведамыя ў Савецкім Саюзе, аднак усё гэта нічуць не перашкодзіла чырвонаармейцам ісьці масава ў палон. Больш того, у насельніцтва занятых праз нямецкую армію землях было перакананыне, што яны адразу дадуць незалежнасць вызваленым народам. Якраз вось гэтыя народы атрымалі аглушальны удар, даведаўшыся, што замест незалежных дзяржаваў, Гітлер творыць толькі камісарыяты Украіны, Остлянд Беларусі й г. д., уважаючы гэныя прасторы проста за «лебэнсрайм» нямецкага народу, а насельніцтва паводле гітлераўскага расісцкага тэорыі — гэта ніжэйшая раса, няздольная да нічога іншага, як толькі працаўца на Немцаў, і якая ў працягуту часу павінна зьнікнуць.

Антыямецкі супраціў, які пачаў арганізацца даволі позна пасля пачатку вайны, быў выкліканы ня тым, што быццам-бы Немцы пачалі дзяліць СССР, але якраз наадварот, неразвязаньнем нацыянальнага пытаньня. Да няздэйсненых надзеяў атрыманыя незалежнасці, дайшоў яшчэ голад, зьдзек і тэ-рор над насельніцтвам. Усё гэта спрычынілася да супраць нямецкага змагання. Усім ведама, што Немцы кінулі вялізарныя масы савецкіх палонных у лягеры, дзе яны пачалі масава выміраць з голаду і дзе зьдзек і расстрэлы даконвалі тое, што зашчадзіў голад. Гэным пазнавальнікам праўды хапіла-б пагаварыць быльмі палоннымі чырвонаармейцамі, каб даведацца аб'ектыўнае праўды. Ды даведацца і падаць для гэтых спадароў, гэта дзіве розныя рэчы. Той, хто быў на Беларусі ці на Украіне, добра ведае прыведзеныя фак-

ты, ды «шукальнікі праўды» там праўдападобна ня былі, або ня хочаць ба-чыць відавочных фактаваў.

Прачытаўшы аднак крыху далей гэты ліст, зусім ясна відаць, што хочаць давесыці гэныя спадары. Яны абураюцца за тое, што чырвона-савецкі і былы вяліка-расейскі імперыялізм, гэта адна і тая самая зъява. Яны зусім не пярэчаць, што абодва імперыялізмы існуюць, а толкі хочаць давесыці, што адзін лепшы за другі. Мы згодзімся зь імі, што розніца ёсьць, ды толькі ня ў зъмесце, а ў вонкавай ахварбоўцы.

Але вось гэныя «шукальнікі гістарычнае праўды» поўнасцю перабраюць мерку ічснасці цвердзячы, што расейская імперыя паўсталая ня ў выніку паняволенія Москвой шчынай іншых народоў, але ў выніку натуральнага развицця.

Тут ужо прабачце, спадарове, але не называйце натуральным Лівонскія вайны, у выніку якіх частка беларускіх земляў была захопленая сілай Москвою. Не называйце натуральным развиццём крывавага падбою каўкаскіх народоў. Вашы цверджаныні можаце называць як хочаце, толькі ня гістарычнай праўдай. Бо ці-ж можна называць натуральным зъявішчам падбой Вялікага Княства Літоўскага і Польшчы? Тут, спадары, вы перабраеце мерку дапушчальний фантазіі.

У далейшым наступае цверджаныне, што вызваленіне СССР ад бальшавізму зусім ня выклікае неабходнасці вызваліць нерасейскія народы і даць ім незалежнасць, ды што гэта выкліка-

ла-б антысаюзіцкі рух народаў СССР, якія-б у гэтым выпадку пайшли із Сталінам. Вышэй мы давалі адваротнае. Тут зацемім толькі, што ўсе паняволенія народы ня маюць чаго шукаць у саюзе із Сталінам, хіба толькі собскага біялягічнага вынішчэння. А хіба-ж гэныя спадары не паспрабуюць цвердзіць, што мо і гэта «натуральная» цяга нерасейскіх народоў...

Адносна-ж абману Гітлерам расейскага народу, дык-жа агульна ведама, што гітлераўскія арміі амаль не дайшли да расейскіх этнографічных земляў, і калі хтоколечы быў калі ашуканым, дык гэта якраз нерасейскія народы — народы Беларусі, Украіны ды балтыцкіх дзяржаваў. Бо нёмецкую акупацыю адчулу ў першую чаргу беларускія, украінскія, і прыбалтыцкія вёскі й гарады. Яна даяла да поўнага эканамічнага ўпадку і да нялюдзкіх вынішчэнняў таго, што яшчэ пакінулі бальшавікі.

Мы закранулі тут толькі найбольш балочыя пункты гэней быццамбы гістарычнае праўды. Але вось ужо гэты кароткі нарыс кідае пытаньне, у імя чаго вось гэныя спадары стараюцца фальшаваць праўду? Бо трэба поўнага засыліління, каб старацца давесыці падобныя рэчы як гістарычную праўду. Толькі спэцыяльны камплекс псыхічнага садызму можа пазволіць даводзіцца, што вынішчэнне народу праводзіцца для іхнага собскага добра. Толькі поўны цынізму можа прывесыць людзей да спробаў апраўданыя найбольш нялюдзкага зь імперыялізмаў.

Дык у імя чаго, спадарове?

АД РЭДАКЦЫІ: Ніжэй зъмешчаем адказ адмірала Кэрка на ліст «Камітэту для абароны Гістарычнае Праўды аб Рasei» камэнтаваны вышой. Наш погляд і камэнтары адносна зъмешчанага намі адказу падамо ў наступным нумары нашага часапісу.

Адказ Адмірала Кэрка

(Пераклад з ангельскага)

Нью-Ёрк, 16 ліпеня 1952 г.

Спадару К. П. Джункоўску, Старшыні Камітету для Абароны Гістарычнае Праўды аб Рasei.

Драгі Сэр!

Я карыстаю з нагоды, каб адказаць на шырае й сяброўскае выкананье думкі, выражанае ў вадкытым лісьце Камітету Абароны Гістарычнае Праўды аб Рasei. Закранутая ў ім пытаныні ўяўляюць жыцьцёва-важнае значанье для Амерыкі й усяго вольнага съвету, а гэтаксама для будучыні Рasei й народаў, што насяляюць Савецкі Саюз.

Амерыканскі Камітэт Вызваленія Народаў Рasei заклапочаны выяўляючыміся ў шматлікіх арганізаваных сектарах эміграцыі вузкапартыйнымі ў небясьпечнымі адносінамі да пытаньяў аб тэй канцовай форме ці структуры кіравацтва, якое змогуць сабе выбраць народы Савецкага Саюзу паслья вызваленія ад камуністычнае тыраніі. Гэтыя спрэчкі памінны радаваць Кремль. Зусім ясна, што яны толькі перашкаджаюць у зяднаньні ў супольным дзеяньні, у найважнейшым змаганьні, у змаганьні за вызваленіе народаў Савецкага Саюзу ад камуністычнае дыктатуры. Гэта найважнейшае заданье й яно павінна быць выканана раней, чымся расейскі народ ці якіколечы іншы народ у Савецкім Саюзе зможа скарыстаць з палі-

тычнае свабоды. Усё тое, што можа выплыць з выкананія гэтага задання, павінна быць предметам пазнейшай развязкі. «Самавызначэнне» яня можа быць ні ў якім выпадку інтэрпрэтавана як «прадрашэнне».

Палітыка Амерыканскага Камітету ў гэтых адносінах была заўсёды яснай і пасльдоўнай. Гэта палітыка вызваленія ўсіх, волі для ўсіх. Толкі гэткая палітыка сумесная як з гістарычнай праўдай і ідеаламі, гэтак і з практикай запраўдане свабоды. Калі ў сучасны момант, у выніку дэзінфармацыі ці выкрыўлення тымі элемэнтамі, што ўмкуцца да сумліўных метаў, гэтая палітыка не заўсёды правільна разумеецца, дык мы заўсёды гатовы пайтараць ейную сутнасць зноў і зноў, каб у канцовым выніку яе зразумелі як унутры Савецкага Саюзу, гэтак і за ягонымі межамі. Мы думаем, што толькі гэткая палітыка ёсьць мэтазгоднай для вялічэзнае балшыні грамадзян Савецкага Саюзу, што ўмкуцца да волі. Мы пэўныя, што толькі гэткая палітыка ёсьць мэтазгоднай для амерыканскага народаў і для іншых вольных народаў съвету, што працуяць для свабоды й змагаюцца за свабоду супраць тыраніі.

Хоць, магчыма, і ёсьць пэўныя падставы для цверджаньня, што савецкі камунізм ущелаўляе пэўныя рысы «традыцыйнага» расейскага імперыялізму ды што расейскі народ зъяўляеца да бравольным слугой гэтага імперыялізму, мы лічым усё-ж, што было-б памылковым гаварыць аб паяўнасці няволніцкае прывязанасці да падобнае дактрыны. Амерыканскі Камітэт адкідае ўсе антыдэмакратичныя ды расісцкія тэорыі, навет калі яны выкарыстоўваюцца для аргументавання тога, што можна лічыць запраўды апраўданай мэтай, а найменна: гарантый самавызначэння ці поўнае незалежнасці — калі гэтай будзе воля нарodu — для дадзенай нацыянальнай групы ўнутры Савецкага Саюзу.

Гэткая недальнабачная палітыка можа прывесці сяньня толькі да ўмацавання савецкай тыраніі, ды аслаблення й дыскрэдытацыі вызвольнага руху ды да ўтварэння паслья развалу камунізму новых рэймаў, апёртых на нянакісці й гвалце. Мы яня будзем падтрымоўваць іх цяпер. Мып эўныя, што ні амерыканскі народ, ні народы Савецкага Саюзу не прабачаць трагічных памылак, няўхільных пры падобнай палітыцы. Свабода асяглаеца ейным практичным ужыцьцём, а не якімсці іншым шляхам. Дэмакрацыя ня можа быць асягнутая недэмакратичнымі мэтадамі.

З другога боку йснуюць групы, паводзіны й авбешчаныя мэты якіх ствараюць быццам аргументаваныя прычыны для боязни, што тая свабода, якую яны прадугледжаюць для Савецкага Саюзу будзе, тым ці іншым шляхам, яна роўна ўжытая да розных нацыянальнасцяў. Супрацьстаўляючыся «расчлененню» Савецкага Саюзу, яны часта прымушаюць баяцца, што прадугледжваны прышлы дзяржаўны лад адмовіць ўсім нацыянальнасцям — акрамя Рasei — права на самавызначэнне ды не дапусціць да поўнай незалежнасці гэтых нацыянальнасцяў, калі навет іхнае жаданье будзе праўным ды выражаным дэмакратична. Гэткае становішча гэтаксама толькі шкодна для зяднаньня антысавецкага змаганьня.

Сучасная гісторыя паказвае, што пра-буджэнне самасьведамасці ў нацыянальных групах, зроджваючае ўмкненне да незалежнасці, гэта складаны працэс, поўны шматлікіх небясьпекаў.

Ці гэтыя ѹмкненія прагэсыўныя ці рэгрэсыўныя, залежыць ад шматлікіх дзейнікаў. Злучаныя Штаты Амерыкі былі напрыклад створаныя людзьмі з шматлікіх расавых групаў, рэлігіяў ды нацыянальнасцяў, якія вось ужо час ліцаць, што іхнія запраўдныя дэмакратичныя інтарэсы знаходзяць лепшую абарону ў талеранцыі, узаемным зразумленым ды зыліцы розных гледзішчаў ў вадной агульной дактрыне. У гэткіх умовах праблема «нацыянальнасцяў» наагул ня ўзынікее. У іншых месцах съвету прагрэсыўны ход гісторыі даволі часта разбураў арганізм зачіваючых імперияў ды зроджваў з іх новыя дзяржавы-нацыі, якіх радавыя болі прыводзілі часта ў страх усю рэшту съвету. Што-ж адносіца да Савецкага Саюзу — было-б найжудасцейшай памылкай авбесціць зза мяжы, бяз згоды народаў гэтага Саюзу, якія павінны быць прышлымі дзяржаўнымі формамі як самога расейскага народа, гэтак і іншых нацыянальнасцяў. Гэта таксама пярэчыла-б тым дэмакратичным прынцыпам, якія мы вызнаем. Падобныя пастановы могуць быць прынятыя толькі самымі народамі Рasei, паводле іхнага собскага разумлення. Адабраная ад іх цяпер прыродная сувэрэннасць ўсё яшчэ належыць да іх і яя можа быць прысабечанай якіколечы іншай групай, ці то ўнутры Савецкага Саюзу, ці вонкіх яго.

Таму палітыка, якую праводзіць Амерыканскі Камітэт, ёсьць відавочнай для ўсіх, хто шыра верыць у свабоду. Ейная сутнасць простая — Вызваленіе. Выбяруць прышлыя вольныя грамадзяне тэрыторыяў Савецкага Саюзу цэнтралізаванае, фэдератыўнае, ці асобныя незалежныя формы кіравацтва — у гэтым пытаньні мы яня можам паволіць на якіколечы выбар. Амерыканскі Камітэт настойвае на тым, што «самавызначэнне» не павінна перамяніцца ў «предрашэнне». Кажуць, што «выгнанье ёсьць ясьлямі нацыянальнае ідэі». На эміграцию за мяжой падае вялікае й ганаровае заданье: цвярдзіць ды сымпатыяй вывучаць праблемы, якія ўстануць перад вызваленым Савецкім Саюзам. Уклад, які яна можа зрабіць у прышлую гісторыю савецкіх народаў паслья вызваленія, будзе вялізарным. Таму ніхто яня можа пасягаць на права эміграцыі абмяркоўваць ці падтрымоўваць тая ці іншыя магчы-

мыя формы дзяржайна гады. Але тыя, хто агітуе за самовольную й дэмакратычную перадразвізку гэтых пытаньняў, падрываюць высілкі ўсіх тых, хто вядзе змаганье ў імя свабоды супраць бальшавізму, як такога.

Заданье, якое стаіць перад намі, ёсьць вялізарным і патрабуе безінтересоўнага й шчырага супрацоўніцтва нас усіх. Мы павінны падыйсыці да ягонае развязкі з духам згоды й адданасыці. Мы пэўныя, што хаўрус вольных нароўдаў съвету з савецкімі людзмі прынясе

аканчальну перамогу. Самыя ідеалы ды гісторыя вольных народаў Захаднага съвету ёсьць надзейнай гарантый таго, што паслья вызваленія ад стаўлінскай дыктатуры, будуць створаны ўсе ўмовы, якія забясьпечаць права народаў Савецкага Саюзу зноў вольна кіраваць сваім асбістым ды нацыянальным жыццём.

Шчыра паважаючы Вас

Алан Г. Кэрк

Старшыня

А. БУДЗІЧ

НА ПЕРАЛОМЕ

Рыфмамі, рytмамі музы
Жорсткасці дзён ня згладзіш:
Кіпці чывронай мэдузы
Бачны пад чорнай гладзяй.

Жыць-жывацець па норах —
Што за пустыя ўявы!
Гора, трусы, вам гора:
Вас і трусьлівасць ня збавіць.

Нашыя дні — у вымогах,
Што не злагодзіш музай —
Іх на крыжовых дарогах
Дужыя змогуць адужаць.

Рыфмы набок! — Начорта!
Жорсткасці хай ня гладзяць.
Рytмам зубчатых кагортай
Лепшыя дні наладзім.

Мюнхэн, 1952.

За пазытыўную нацыянальную платформу у барацьбе з бальшавізмам

ЯНКА БАКАСЮК

Каждая барацьба наагул, а палітычная ў васаблівасці мае ў сабе два аспекты: перш за ўсё нэгацый пэўных існуючых рэчаіснасцяў, супраць якіх і вядзеца барацьба; другі яе аспект, гэта пазытыўная праграма, якую супрацьставіцца першай, і ў імя якой праводзіцца змаганье. Само толькі сцьверджанье, што бальшавізм, гэта зло — нэгатыўны бок проблемы, ёсьць недастатковым у вызволінай барацьбе, і ня дасьць жаданых пазытыўных рэзультатаў. Весьці барацьбу супраць бальшавіцкай дыктатуры толькі нэгацый гэтай систэмы, гэта траціц час і сродкі і бяз ніякай надзеі на які-колечы ўзвод. Для таго, каб зрабіць псыхалагічнае змаганье з бальшавізмам заўгады паспяховым, для таго, каб атрымаць рэзультаты ў гэным змаганні, неабходна поўнасцяй прадуманая пазытыўная праграма, якую можна было-б супрацьставіць бальшавіцкай систэме і якая ахоплівала-б усе аспекты жыцця.

Усё вышэй зацемлене ня ёсьць новым, і кожны рэальна думаючы чалавек дакладна сабе гэта ўсъмдамляе. Ды вось пры распрацоўцы гэней пазытыўнай праграмы, вельмі часта не бярэцца пад увагу некаторых проблемаў, зводзячы бальшавізм толькі да сацыяльнага пытаньня або ўважаючы гэта за пытаньне асноўнае. Было-б вялічэзной памылкай зводзіць барацьбу з камунізмам, і ці ў яго сучасным выданьні — з бальшавізмам, толькі да пэўнага сацыяльнага і этычна-маральнага боку, і думачь, што супрацьстаўленыне іншае са-

цияльнае систэмы і ці этычна-маральных асноваў ужо хапае, каб стварыць пазытыўную праграму, якая сталася-б базой у змаганьні. Памылковым і вельмі небясьпечным было-б не звярнуць ад паведнае ўвагі на нацыянальны бок гэтае праблемы, важнасць якое самы бальшавікі поўнасцяй дацэнтаваюць і — трэба ім прызнаць — хітра выкарыстоўваюць для свае ілжывае прапаганды.

Сянняшні СССР, які паўстаў на развалінах Расейскай імперыі, гэта зълепак народаў, калісці паняволеных Расейцамі. Ужо перад рэвалюцыяй, нацыянальна-вызвольныя рухі паняволеных народаў, ня гледзячы на тэрор царскае адміністрацыі, у менш або больш яскравай форме пачалі праяўляцца і весьці змаганье за вызваленіе.

У 1918 годзе амаль усе больш нацыянальна-свядомыя народы прагаласілі незалежнасць сваіх дзяржаваў. Цьвердзіць, як гэта стараюцца рабіць некаторыя, што гэтыя самавызначэнныя народаў былі праведзены толькі з мэтай, каб захаваць што можна з былое царскае імперыі ад бальшавіцкай дыктатуры, ня вытрымоўвае ніякае крытыкі, і въглюдае вельмі паўнана. Чаму якраз акраіны царской імперыі? Ці-ж-бы гэтым вось гэныя «геніяльныя палітыкі» хацелі давесці, што бальшавізм, гэта чыста расейская зъява, якая ня прынялася толькі на нерасейскіх «окраінах»?

Бальшавікі пуштнасцяй дацанілі значэнне нацыянальна-вызвольных рухаў народаў было-б расейскай імперыі, і зусім лягічна ў сваій праграме ўдзялілі гэтаму пытанню зусім не другараднае

месца. Сяньня яшчэ можна назіраць гэную клясычную бальшавіцкую тактыку ў Інда-Кітаі, дзе ў барацьбе з Францыяй, бальшавікі патрапілі перацягнуць на свой бок і інда-кітайскіх нацыяналістых, якія салідарызуюцца цяпер з камуністымі, будучы ўпэўненымі, што змагаюцца за вызваленіе свае бацькаўшчыны. Бязумоўна, рэзультат гэтага змагання ясны, — гэта зынішчэнне камунізмам раней ці пазней усяго, што думае нацыянальнымі катэгорыямі.

Аднак-жа, там, дзе не памагае тэарытчнае ашуканства, найлепшым выхадам ёсьць сіла. Вось гэткім чынам тыя рэспублікі, якія не пайшли на манлівыя бальшавіцкія лёзунгі аб вызваленіі народаў, былі прымушаны збройнай сілай падпарадковацца камуна-бальшавізму. Гэткі лёс спаткаў Беларускую Народную Рэспубліку, як і незалежныя дзяржавы Грузіі, Украіны й г. д.

Бязумоўна бальшавікі ня былі так хуткімі да выкананьня, як да даваньня абяцанак у нацыянальным пытаньні. Як клясычны прыклад іхнай хлусьлівай прапаганды можна прывесці тварэнне Беларускай ССР. Перш-наперш была створана БССР, якая абыймала толькі 5 паветаў Менскае акругі. Аднак, пад напорам нацыянальных дзеячоў яны прымушаны были паволі здаваць пазыцыі. У хуткім часе была прылучаная Віцебшчына й Магілеўшчына, а праз некалькі гадоў, пасля зацятага дыпламатычнага бою, увайшла ў БССР Гомельшчына. Аднак аж да гэтага часу трэць беларускіх земляў увайходзіць у склад не БССР, а РСФСР. Гэта ёсьць адзін з довадаў, што бальшавікі ў практичным выкананьні, перанялі паколькі магчымы мэтады старога расейскага імперыялізму.

Пасля другое сусветнае вайны, бальшавікі дабіваюцца ўвядзеніня прадстаўнікоў Беларускай і Украінскай ССР у арганізацыю Злучаных Нацыяў. Паўстае пытаньне, чаму зь 17 рэспублікай ССР якраз гэтыя вось дзівее успамінаныя ўведзены у склад ЗН, што і de jure і de facto азначае прызнанье гэтых рэспублік, як незалежных дзяржаваў. Тут бязумоўна грае ролю ня толькі лік насельніцтва, бо-ж нічога не перашкаджае такім малалюдным краінам як Люксембург быць сябрам Злучаных Нацыяў. Адзінм вытрымоўваочым крытыку выясняннем гэтага можа быць

толькі тое, што нацыянальна-вызвольная рухі ўспомненых народаў прыбрали нязвычайна пагражаючыя для бальшавікоў разъмеры, прымушаючы чырвону кліку даць сівету ўявы быццам бы дэмакратычнасці і старацца гэнымі ўяўнымі дасягненіямі аслабіць вызвольную барацьбу гэных народаў. Бяспрэчна гэтае прадстаўніцтва беларускага народа ў Злучаных Нацыях ня ёсьць нічым іншым, як вельмі прыгожа размалёванай хлусьнёй, бо-ж гэныя быццам прадстаўнікі, рэпрэзентуюць у сумені што іншае, як тое-ж Палітбюро, якое рэпрэзентуе й прадстаўнік СССР. Аднак-жа ня менш бяспрэчным ёсьць той факт, што ўвядзеніе беларускага прадстаўніка ў Злучаныя Нацыі ёсьць прызнаньнем беларускай дзяржавы ўсім вольным сіветам. Тут вось і зноў праяўляецца чартоўскі спрыт чырвоных дыктатараў у выкарыстанні нацыянальнай праблемы, якія ў нязвычайна вобразны способ паказаюць сівету бальшавікоў, як абаронцаў народаў і як прагрэсіўную сілу ў развязаным нацыянальнага пытаньня. Калі расейская антыбальшавіцкая эміграцыя стараецца ўсімі сродкамі жыць працягваньнем ідэяў стара-расейскага імперыялізму, калі частка вось гэней эміграцыі дыскутуе яшчэ над тым, ці Беларусы ёсьць наагул аддзельны нацыяй а ня часткай расейскага народа, Палітбюро дазваляе быццам-бы прадстаўніком беларускага народа браць удзел як раўнапраўныя сябры ў развязаныні сусветных праблемаў.

Тут неабходна зацеміць яшчэ адну, ужо куды менш бяспрэчную ўхватку чырвонай пропаганды адносна нацыянальнага пытаньня. Савецкая прэса наагул вельмі рэдка камэнтуе рухі панявленых бальшавізмам народаў а ў васаблівасці нацыянальны аспект гэтага пытаньня. Гэта зрэштай поўнасцю зразумела. Лепш скаваць голаў ў пясок і ўдаваць, што апрача бальшавіцкага нацыянальнай толькі па форме Беларусі, іншай нідзе й няма. Гэткім чынам бальшавікі стараюцца скаваць перад насельніцтвам Беларусі той нацыянальна-вызвольны рух у краіне як і сярод нашай эміграцыі; гэткім чынам бальшавікі стараюцца прамоўчаньнем прыкрыць праўду, бо-ж разгляд нат бальшавіцкай хлусьні, мог-бы давесці да раскрыцця праўды, што ім было-б вельмі нявыгадным.

Аднак здараюцца выпадкі, калі гэтага пытаньня нельга прамаўчаць. У гэтым выпадку, бальшавікі вельмі нязграбна стараюцца паменшыць беларускі нацыянальны антыбальшавіцкі рух, прадставіць яго, раз як выдумку нямецкага імперыялізму, а сяньня, як стаячага на паслугах Уол-стриту. Беларускі нацыянальна-вызвольны рух, паводле сяньняшніх бальшавіцкіх тэарэтыкаў, ня ёсьць нічым іншым, як зброяй амэрыканскіх імперыялістых, якія ўсімі сіламі ўмкнуцца зрабіць Беларусь ахвярай амэрыканскіх эксплётатараў. Тут ужо вельмі ясна відаць, зразумела ў чырвонай перафарбоўцы, стары расейскі імперыялізм, які таксама цвердзіць, што Беларусы, адарваўшыся ад Расеі, пападуць панаванье іншых імперыялістых; толькі чырвоны імперыялізм зрабіў пэўныя выгады з гістарычных падзеяў, і ў васаблівасці зь няўпыннай барацьбы беларускага народа за сваё вызваленіне. Яны ня дыскутуюць, ці наш народ зьяўляецца народаам, але ўводзяць беларускіх прадстаўнікоў на міжнародную арэну, яны ўводзяць Беларусь як дзяржаву ўва ўсе амаль міжнародныя органы.

Што-ж супрацтавіцца вось гэней бліскучай бальшавіцкай хлусьні? Якай-ж пазытыўная праграма антыбальшавіцкіх сілаў у нацыянальным пытаньні? Тут вось зусім незразумелая і поўнасцю абсурдальная пастаноўка праблемы некаторымі амэрыканскімі кампетэнтнімі дзейнікамі, не гаворачы ўжо аб некаторых кансерватыўных колах расейскай эміграцыі, для якой наагул беларуское пытанье яшчэ ня йснуе. Максімум, на што згаджаюцца вось гэныя дзеячы, ёсьць «непредрэшэнства» і свабоднае «волеізліянне». У прынцыпе зусім слушна, ды вось тлумачэнье гэных тэрмінаў бывае рознае. За «предрашэнства» ўважаецца волявыйяўленые народаў у 1918 г. але гэта «непредрашэнства» пакінуць адзінью недзялімую Расею. Так ставіць пытанье — гэта ня браць пад увагу тых пропагандовых бліскучых савецкіх мерапрыемстваў, якія яны правялі ў нацыянальным пытаньні у працягу свайго існаваньня. Гэта-ж нічога іншага, як поўная нэгация тых юрыдычных дасягненіяў, якія Беларусы ды іншыя народы атрымалі ад бальшавікоў у нацыянальна-вызвольнай барацьбе і паварот да пытаньня, ці беларускі народ ёсьць наагул на-

родам. Гэта-ж зусім нядвумісная пра- паганда перад-рэвалюцыйнага расейска- га імперыялізму.

Зусім слушна сказаў Д. Ачесон, што бальшавіцкі імперыялізм не зьяўляецца нічым іншым, як прадоўжаньнем імперыялістых імкненняў царскае Расеі. У сваіх мэтадах бальшавікі амаль поўнасцю перанялі спосабы царскага рэжыму панявленія нерасейскіх народаў. Толькі сваім мэтадам палітбюро дало прыгожа аформленую, хоць толькі па форме, нацыянальную плятформу. І паміма падabenства акцыі, бальшавікі аднак рукамі й нагамі адмахваюцца ад стара-расейскага імперыялізму; больш, бо сваёй вельмі бліскучай, хоць ня менш бліскучай-хлусьлівой пропагандай, яны апранаюцца ў аўрэолю вызвольнікаў народаў, ня толкі ад капіталізму, але й ад нацыянальнага панявленія.

І вось такая пастаноўка пытаньня з боку некаторых заходніх ці эмігранціх палітыкаў, гэта вада на чырвоны бальшавіцкі млін. Палітбюро бяспрэчна выкарыстает гэны мамант у барацьбе з вольным сіветам, каб паказаць яго як прадаўжалініка дарэвалюцыйных ідэяў царскага панявленія народаў, каб са- мому яшчэ ярчай прадставіцца абаронцамі і вызвольнікамі. Бо даваць менш народам, чым дае систэма, супраць якой вядзеніца змаганье вяртада де выхаднога пункту, ад якога пачаўся бальшавізм, гэта наперад страціц усе важныя атуты, гэта непрадумана аслабляць антыбальшавіцкі фронт народаў. Гэта нічога іншага, як весці змаганье з камуна-бальшавіцкай дыктатурай толькі ейнай нэгациі без пазытыўной плятформы у гэным пытаньні. Зрэштай было-б вялізарнай псыхалягічнай памылкай вяртада да таго моманту, калі сацыяльныя рэформы у былой царскай імперыі аказаліся недастатковымі, у выніку чаго бальшавізм патрапіў перамагчы.

Некаторыя расейскія палітычныя колы лічаць, што выразная пастаноўка нацыянальнага пытаньня, гэта значыць стварэнне незалежных дзяржаваў панявленых Крамлём народаў, што ўжо згавураў района-б разьдзелу СССР, дала-б у руки Палітбюро выгадную зброю супраць антыбальшавіцкіх сілаў панявленых народаў. Тут ужо сама пастаноўка праблемы няправільная, бо нат прызначанье наперад за кожным народам

права на ягоную незалежную дзяржаву ні ў чым не перасуджвае ягоных судносінаў з суседзямі. У сяньняшнім, нязвычайна скампліканым съвеце, дзе нельга гаварыць аб поўнай незалежнасці існуючых дзяржаваў, пэўныя эканамічныя меркаваныні змушаюць іх да стварэння большых палітычна-еканамічных камплексаў, у выніку чаго й пашыраюцца ідэі фэдэрацыяў або канфедэрацыяў у ўсходнім маштабе. Памінаючы ўжо практычныя магчымасці асягнення гэней мэты, трэба зацеміць, што зусім што іншае тварыць фэдэрацыю, маючы магчымасць выбраць партнераў, маючы магчымасць супольна аргаварыць усе звязаныя з гэтым праблемы ды шукаць найлепшае развязкі, і зусім што іншае, калі вам згары накідаецца такую ці іншую палітычна-еканамічную канцепцыю, як найлепшую. Мы упэўнены, што рэальнае жыццё змусіць вызваленія падсавецкія народы шукаць іншае формы сужыцця як поўную незалежнасць, аднак згары пастанаўляць, што такія комплексы абавязкова мусіць тварыцца ў рамах сяньняшняга СССР, гэта нічога іншага, як «предрэшэнства», нічога іншага, як накіданье пэўнае палітычна-еканамічнае канцепцыі, нічым недаведзенае згары, як найлепшай. Найлепшым і найбольш апраўдваючымся выхадам было-б дазволіць кожнаму народу шукаць найбольш яму адказвавучых формаў сужыцця з сваімі суседзямі, накштаку, пакінуць развязку гэтага пытання кожнаму з вызваленых народаў.

Зь іншага боку, цвердзіць, што вось такое развязанье нацыянальнага пытання кінула-б усе панявленыя народы ў абдымкі бальшавікоў, гэта даводзіць поўную ігнарацыю запраўднасці, або нічым неабгрунтаваны дэмагагічны tryk для правядзеня пэўных цёмных справаў. Но фактам ёсьць, што недацэньевенне гэтага пытання выклікае якраз адваротнае дзеянне. Мы ўжо зацемілі вышэй, што ў выніку фальшивай пастаноўкі пытання, індакітайскія нацыяналісты пайшли супольна з камуністамі ў змаганыні за вызваленіе іхнай краіны. Тут яшчэ дадамо, што зусім падобнае зъявішча можна назіраць і ў Паўночнай Афрыцы,

дзе ў выніку неабдуманай палітыкі пануючых там дзяржаваў, камуністыя стараюцца паказацца барацьбітамі за нацыянальнае вызваленіе, і гэтым самым здабываюць сымпатіі сярод нацыянальнага актыву гэных народаў.

Вельмі часта чуеца заўвагі, што няма чаго дзяліць шкуру чырвонага мядзьведя перад тым, як яго забіць. Толькі тут якраз ня йдзе аб дзяленьні шкуры мядзьведя, а аб вызваленіне тых ахвяраў, якія гэты мядзьведзь праглынуў, і ўжо вось у працягу 34 гадоў стараецца іх пераварыць і ператварыць у нацыянальную па форме неразъбярэху. Сама перахварбоўка мядзьведзевай шкуры з чырвонага на белы, жоўты ці якіколечы іншы колер, ні ў чым не палепшыць лёсу і ня вызваліць праглынутых ахвяраў. Справа не ў перамалёўцы ці падзеле шкуры, але справа якраз у вызваленіне тога настраўнага матарыялу, якім зъяўляюцца панявленыя бальшавізмам народы.

Падсумоўваючы усё вышэй сказанае, і бяручы пад увагу нязвычайную сур'ёзнуюсць і адказнасць перад гісторыяй у гэней съятой барацьбе супраць камуна-бальшавіцкай тыраніі, неабходна вельмі разважны падыход да нацыянальнага пытання. Ня трэба забывацца, што мы не на пачатку XIX ці XX стагодзьдзя, але у другой яго палове, і нельга забывацца той звалюць, якую людзтва за гэты перыяд прайшло. Нельга недабачваць, што сяньня атрымалі незалежнасць такія народы як Індыя, Сырыя, Лібія ды шмат іншых, абы якіх незалежнасці на пачатку гэнага стагодзьдзя нікто і ня думаў, ды якія і цяпер куды менш на гэта падрыхтаваныя, чымся народы сяньняшняга СССР. Ня можна забывацца, што адкрытая ці апранутая ў прыгожую вонратку прааганда такога ці іншога імпэрыялізму ўводзіць разлом паміж народамі, якія якраз павінны тварыць супольны фронт супраць чырвонага Крамля. А ўсё гэта толькі на руку бальшавіком, якія стараюцца ўсімі сіламі і без перабору сродкаў не дапусціць да сформавання адзінага антыбальшавіцкага фронту. Няхай лёзунгам нашым станецца: Смерть бальшавізму — свобода панявленым народам!

Прэсавы камунікат

Прэзыдыюму Штарнберскай Канферэнцыі

«Штарнберская канферэнцыя расейскіх і нацыянальных арганізацыяў, скліканая 19 чэрвеня 1952 году з мэтаю знаходжання прыктычных шляхоў дзеяля стварэння адзінага антыбалшавіцкага цэнтра, 21 чэрвеня сваю работу скончыла.

У працы канферэнцыі прынялі ўдзел наступныя арганізацыі:

Азэрбайджанскі Какітэт Нацыянальнага Адзінства,

Беларускі Антыбалшавіцкі Фронт,

Грузінскі Нацыянальны Саюз,

Ліла Змаганьня за Народную Свабоду, Задзіночанье Армянскіх Змагароў за Свабоду,

Расейскі Народны Рух,

Паўночна-Каўказскае Нацыянальнае Задзіночанье «Скано»,

Саюз Змаганьня за Вызваленіе Народаў Расеі,

Туркестанскі Нацыянальны Камітэт «Туркеллі»,

Пры поўнай адзінадушнасці ўсіх ейных удзельнікаў зноўдзены рэальный прадпасылкі для развязанья галоўнай задачы, што стаяла перад арганізацыямі, прадстаўленымі на данай канферэнцыі.

Канферэнцыя стварыла дзве спэцыяльныя камісіі:

а) часовую міжнацыянальную падгатаваўчую камісію, і

б) часовую падгатаваўчую радыё-камісію.

Камісіям даручана закончыць у найбліжэйшы час усю падгатаваўчу работу да склікання пленуму дзеяля стварэння адзінага палітычнага цэнтра.

Канферэнцыя ў Штарнбергу, што праходзіла пад знакам агравэрэння практичных пытанняў змагання з бальшавізмам, паказала поўную магчымасць стварэння адзінага фронту расейскіх і нацыянальных палітычных арганізацыяў на прынцыпах парытэтнасці й раўнапраўнасці яе ўдзельнікаў.

„Нью-Ёрк Таймс“ пра нарады у Штарнберзе

(Гарры Шварц, «Нью Ёрк Таймс», 24. 6. 1952)

Адміралу Г. Керку, былому паслу ЗШПА ў Савецкім Саюзе, удалося аб'яднаць дзесяць арганізацыяў савецкіх эмігрантаў для супольнае пропагандовася акцыі супраць сталінскага рэжыму.

Ня мінулым тыдні ў Мюнхене адбылася канфэрэнцыя гэтых арганізацыяў, што рэпрэзентавалі расейскі і нерасейскія народы Савецкага Союзу. У выніку гэтае канфэрэнцыі быў створаны Камітэт. Ад імя гэтага Камітету будзе працаваць новая радыястанцыя «Вызваленне» сілай у 10 000 ватаў. Гэтая радыястанцыя будзе рабіць перадачы ў Савецкі Саюз на родных мовах савецкіх народаў.

Згода, асягнутая ў Мюнхене, укараноўвае амаль двугадовую напружаную працу для аб'яднання савецкіх эмігранцікіх групаў. З гэтай мэтай у розныя поры году былі праведзеныя ў Нямеччыне трывадобныя зъезды, якія аднак не далі задавальняючых вынікаў з прычыны падтрымкі і іншы разыходжанняў між удзельнікамі.

На мюнхэнскай нарадзе бралі ўдзел прадстаўнікі чатырох расейскіх арганізацыяў, а таксама прадстаўнікі арганізацыяў Армэніі, Беларусі, Грузіі, Паў-

ночнага Каўказу, Туркестану й Азэрбайджану.

Амэрыканскі Камітэт, накіроўваючы і дапамагаючы гэтым высілкам аб'яднання, стараўся асягнуць, каб у вяснове аб'яднання лягла згода аб вольным самавызначэнні меншых народаў, якія самія павінны пастанавіць, ці жадаюць яны быць складовай часткай будучася дэмакратычнае Рэспублікі.

Адмірал Керк сказаў, што радыястанцыя «Вызваленне» дазволіць быльшым савецкім грамадзянам звязацца з арганізацыяй, якая будзе працаваць з тых, хто яшчэ жыве пад сталінскай уладай. Хоць радыястанцыя ўжо будзе працаваць збройнага паўстання, яна будзе імкнунца азнаёміць савецкіх грамадзянаў з тым, што вонкавы съвет сымпатызуе ім і разумее, што яны зъяўляюцца ахвярамі прыгнёту.

Ён сказаў, што перадачы будуць імкнунца падтрымоўваць у СССР надзею на волю. Дзеля таго, што радыястанцыя «Вызваленне» не зъяўляецца дзяржаўнай, яна зможа ў сваіх перадачах гутарыць больш шчыра й рашуча, чымся «Голос Амерыкі».

Аб радыястанцыі „Вызваленне“

(Перадавіца зь «Нью Ёрк Таймс» з 25 чырвяня 1952 г.)

Добрай весткай зъяўляецца заява адмірала Алана Г. Керка, што новая радыястанцыя «Вызваленне» хутка пачне свае перадачы для Савецкага Саюзу. Шэраг вядучых арганізацыяў савецкіх выгнанцаў аб'ядналіся дзеля вядзення працы у гэтае радыястанцыі, створанай выніку ачоленага адміралам Керкам Амерыканскага Камітету Вызвалення.

Гэткім чынам былья савецкія грамадзяне атрымаюць магчымасць звязацца з арганізацыяй, якая будзе працаваць нарады ў Штарнберзе.

Можна спадзявацца ў хуткай будучыні нейкай канкрэтнай дзеянасці ад эмігранцікіх групаў. У мінулым шмат было страчана часу на спрэчкі аб дактринальных ды плятформных разыходжаннях. Цяпер, калі асгнута згода аб падтрымцы працы радыястанцыі «Вызваленне», далейшыя высілкі для шырэйшага аб'яднання могуць працягвацца, але гэта ўжо ня будзе гамаваць бег неабходнае канкрэтнае працы.

У акупаванай Беларусі

Агітуюць пастаханаўску
({«Звязда», 28. 6. 1952})

«Ішскі сельсавет... у калгасах сельсавету працуе **40 агітатораў**. Зь імі штатнае праводзяцца сэмінары, на якіх чытаюцца даклады на разнастайныя тэмы.

«На другім сэмінары аграном, тав. Раманенка расказала агітаторам аб іхнай ролі ў разгортванні сацыялістычнага спаборніцтва калгасынкаў за павышэнне ўрадлівасці палёў і развіцця грамадзкага жывёлагадоўлі.

«Партыйная арганізацыя дабіваеца таго, каб агітацыя насіла баявы, наступальныя характеристары.

«Вялікая масава-растлумачальная работа праводзіцца з мэтай выканання абавязацельстваў, узятых у пісьме беларускіх хлебаробаў вялікаму Сталіну.

«У паляводчых брыгадах часта чытаюцца даклады. Вось тэмы некаторых зь іх: „Вялікі Сталін — натхніцель і арганізатор калгаснага ладу“...

«Усяго ў гэтым годзе было прачытаны каля ста дакладаў.»

«Свята беларускага народу»...
({«Звязда», 4. 7. 1952})

«Восьмай гадавіне вызвалення Беларусі прысьвяцілі свае працоўныя поспехі калектывы фабрыкаў і заводаў, працаўнікі калгасных палёў рэспублікі. Менскія аўтазаводцы намнога раней терміну завяршылі план адгрузкі аўтамашын для будаўніцтва Куйбышэўскай, Сталінградской ГЭС і Галоўнага Туркестанскага каналу» (падкр. наша — Рэд.).

Так адбudoўваюць бальшавікі Беларусь...

Ганарэцеся, што з вас дзяруць...
({«Звязда», 3. 7. 1952})

«З гордасцю і энтузізмам працоўныя Савецкае Беларусі ўдзельнічаюць у

ўзвядзеныні сталінскіх будоўляў камунізму пасылаючы іхным будаўнікам аўтамашыны й станкі, лес, кафлю, ізоляцыйныя пліты і электраматоры.»

I зноў агітуюць
({«Звязда», 28. 6. 1952})

«У гэтым годзе рабочым і служачым 5-ай брэсцкай дыстанцыі прачытана 32 лекцыі. Вось тэмы некаторых зь іх: „Ленін і Сталін аб працоўнай дысцыпліне“, „Баявы шлях ленінскага камсамола“.»

Як задавальняюць бытавыя патрэбы працоўных

({«Звязда», 24. 6. 1952})

«... Нездавальняюча працу ў камунізму і бытавыя падпрыемствы гораду Брэсту. Многія мясцовыя арцелі выпускаюць нізкаякасную прадукцыю. У горадзе няма пральні, якія выконваюць багатыя заказы насельніцтва. Дрэнна пастаўлена абслугоўванне насельніцтва гарадзкім транспартам, асабліва ў вячэрні час. Нездавальняе жыхароў гораду гандлёвая сетка.

«... Многа недахопаў ёсьць у работе бытавых падпрыемстваў гораду Менску. Кіраўнікі раду падпрыемстваў, захліканых абслугоўваць бытавыя патрэбы насельніцтва, нездавальняюча выконваюць свае задачы. Так, арцелі «Мэбкаапромн», «Мехбытрамонт», «Бытпаслугі» абслугоўваюць пераважна дзяржаўныя і кааператыўныя арганізацыі і зусім мала выконваюць заказы насельніцтва.

«... Расшираецца сетка бытавых падпрыемстваў, насыпніна паліпашаць іх работу — кроўныя абавязак работнікаў мясцовай прамысловасці і прамысловай кааперацыі.

«На жаль, шматлікія факты гавораць аб тым, што ў радзе гарадоў і раёнаў

рэспублікі гэтай справе не аддаецца да-
статковай увагі. Вельмі мала, напры-
клад, бытавых майстэрняў у горадзе
Полацку і ў раёнах Полацкай вобласці.

«...У дзейнасці многі гандлёвых арганізацыяў ёсьць яшчэ значныя недахо-
ды. Частыя яшчэ выпадкі парушэння правілаў савецкага гандлю. Так, у Гомельскай вобласці пры праверцы ма-
газынаў і прадпрымстваў грамадзкага харчаванья спажывкааперацыі выя-
лена вялікая колькасць фактаваў за-
вышэння цэнаваў на тавары, абмеру і ав-
важваньня пакупнікоў».

Далейшы этап калектывізацыі
«Пракурор, які парушае Статут
сельгасарцелі»
(«Звязда», 1. 7. 1952)

«...У нашым калгасе (імя Жданава,
размешчаным у раённым цэнтры Кры-
вічы — рэд.) якраз найбольш ёсьць-
фактаў парушэння статуту. У міну-
лым годзе, напрыклад, **было захоплена**
многа грамадзкае зямлі. Толькі работ-
нікі раённай прокуратуры займалі пад
асабістая пасевы звыш 2,5 гектара зямлі.

«...Калгасынікі і праўленыне арцелі
ня раз прарабавалі перашкодзіць раскра-
данью асноўнага нашага багацьця —
землі. Але райвыканком і яго старшы-
ня слаба дапамагаюць нам у гэтым, а
часта навет выгароджваюць парушаль-
нікаў статуту сельгаарцелі.

«Восеніню мінулага году, калі пача-
лася сяўба азімых, наперакор папярэ-
джанью збоку праўлення калгасу і
брыйгадзіраў, рад рабочых і служачых,
а таксама аднаасобнікаў і арганізацыяў
пасяялі на калгаснай зямлі жыта. Але
больш за ўсіх пасяялі жыта на калгас-
най зямлі прекурор раёну, юрист 1-ае

клясы Андрэй і дырэктар інкубаторнае станцыі Чумакоў.

«...Гледзячы на яго, сёлетній вясной
многія рабочыя і служачыя раённага цэн-
тра начівецца звыш 100 кароў. Уся гэ-
тая жывёла пасьвіцца на калгасных вы-
пасах. 18 красавіка гэтага году агульны сход калгасынікаў рашыў браць з рабо-
чых і служачых за пасьбу кароў па 150 рубёў, а з аднаасобнікаў па 300 рубёў. Аднак гэтае раешэнне ня выкон-
ваецца. Навет кіруючыя работнікі ня ліцацца з думкай членаў арцелі. **Не-
калькі месяцаў пасуцца каровы загад-
чыка аддзела прарапаганды і агітацыі, за-
гадчыка парткабінета... і многіх дру-
гіх, але ніхто з ня зьбіраеца ўносіць плату» (падкр. наша — Рэд.).**

«Бяруць паводля чыну, або, як кажа
наш драч: „Дзер, бер, рэж, еж!”
Аны ня супраць калгасаў...»

Штодзённая трагедыя
(«Звязда», 1. 7. 1952)

«...Вось больш двух месяцаў, як у
кормазапарніку папсаваўся вадаспу-
скальны кран. Зза гэтай, здавалася-б,
дробязі мы ня можам ім кавыстацца. У
суседніх калгасах «17 Партэйз», «Маяк
сацыялізму», «16 партызан», якія набы-
лі кормазапарнікі, таксама выходзяць
са строю асобыя часткі.

Самі па сабе запасныя часткі ня вель-
мі складаныя, але іх няма на складах
Сельгаснабу.

А часткі йдуць у Куўбышавы ды
Сталінграды на «стройку камунізма».

Сёлета, у чырвенскіх і ліпенскіх ну-
марох «Звязды» шмат пісалася пра Ян-
ку Купалу з нагоды 70-годзьдзя ягоных
народзінаў і 10-годзьдзя ягонае трагіч-
нае, яшчэ дасюль ня выяяснянае, съмер-
ці. Напісаны запраўды шмат — сказана
амаль нічога.

Пісалі таварышы В. і К., І. і Б. Навет
токар, кантралёр. ды бухгалтар магі-
леўскае фабрыкі — і тыя напісалі. На-
пісалі з Латвіі і з Украіны. І ўсё — на
заказ, як і сам Купала, які мусіў адраб-
ляць гэткі-ж заказы ў вапошнія дзе-
сяцігодзьдзі свае літаратурнае твор-
часцьці.

Таварыш К. сказаў тое, што й тава-
рыш В., а таварышы І. і Б. ды ўсе ін-
шыя, да нудоты паўтараючыся ўзаемна,
паўтарылі папярэдніх. Суцэльны тра-
фарэт савецкае пісаніны! Затое Эдзі
Агняцьвет папрабавала паарыгінальни-
чаць. Выйшла нядрэнна. У прыліве ка-
зённага натхнення паэтэсся ўзьбілася
на верш пра... «лавуты» Сталінаў до-
мік у Горы ды пра шахцёраў з камбайнёрамі. Яшчэ адзін верш Сталіну, але
гэта з нагоды Купалавае съмерці...

Сядзіць Эдзі ў Менску і згадвае сваім
чулым сэрцам, «як верш Купалы па-
грузінску чытаў гарыскі піонер». А мне
згадваецца харектэрны для савецкае
рэчаіснасці анекдот пра пушкінскі юбі-
лей з прамовамі, песніямі, лёзунгамі і
вершамі пра «наймудрейшага» нашае
знохі.

Толькі Якуб Колас, які ў тон іншым,
дае невялічкія ўспаміны пра сваё пер-
шае знаёмства з Купалам, цытуючы
прыгожы купалаўскі верш-санэт, напі-
саны паэтам яшчэ да рэвалюцыі.

Але тут-ж аўтар успамінаў кідаецца
у абабітую савецкай крытыкай ды цэн-
зурай інтэрпрэтацыю Купалы, даводзя-

Купала НЯ ГЭТКІ

А. Будзіч

чи, што «у нашы сягоныя ўсіх савецкія
дні купалаўскі паэтычны засеў заквіт-
неў буйным цвётам» і г. д., і г. пд. Па-
рабуй скажы, што ня так!...

Адным словам, пра Купалу пісалася ў
гаварылася шмат ня толькі ў «Звяздзе»
і ня толькі а Менску. Прыпраўленага
савецкім душком, яго падносяць бела-
рускому чытчу і слухачу пад усяля-
кім відам і пры усялякай нагодзе. Чা-
му так настойліва й беўперапынна, Та-
му, што з Купалы трэба зрабіць тое, чым
ён ніколі ня быў па сваёй прыродзе.
Першым чынам трэба зрабіць з яго
«меншага брата», пасля — служаку
праletарскэ сусъветнае рэвалюцыі;
трэба даць ягонай творчасці адпавед-
ную ахварбоўку, ды даць ён за крыніцу
«вялікую рускую літаратуру». Якое
цяжкое заданьне!

Украінскія пісьменнікі ў дзень тры-
цяцігадовага юбілею творчасці
беларускага паэты пісалі: «Янка Купала
такі-ж блізкі, такі-ж родны для Са-
вецкае Украіны і іншых брацкіх рэспу-
блік, як і для Савецкай Беларусі». З гэ-
тым можна згадзіцца, бо Купала байка-
таваў **савецкую** Беларусь усім чым мог,
аж да харакіры ўключна. Для яго была
толькі Беларусь і ён прысьвяціў най-
вышэйшыя узьлёты паэтычнага нат-
хнення.

Купала — вялікі талент, але яшчэ
большы патрыёт, беларускі, а не са-
вецкі касмапаліт у сыштэме з Москвой
насярэдзіне. Сымешна, калі камэнтатары
Купалы стараюцца давесці, што Купа-
ла аднолькавы для ўсіх і ўсе аднолька-
выя яму. Няпраўда, бо гэта немагчыма
для людзкое натуры. Крамлеўская каму-
ністыя пералічыліся ў сіле свае гіпно-
зы, думаючы, што дружбу народаў мож-
на склеціць штучна, на загад, а паэтаў

змусіць любіць тое, што яны ненавідзяць.

Купала на службе сусьеветнае пралетарскае рэвалюцыі. Што за нонсэнс! Казённы Купала — не паэта. Гэта нявольнік жудасных абставінаў, які, хочучы жыць і змагацца, мусіў нешта пісаць. Толькі прымусовая пісаніна нічога ня кажа нам аб запрэўдным Купале, як нічога аб ім ня кажуць тэнденцыйныя артыкулы «Звязды».

Не, Купала ня там. Яго трэба шукаць, дзе ён на свабодзе, дзе ягоная музу казала тое, што адчувала, чаго прагнула й да чаго імкнулася ягонае сэрца. Там — Янка Купала. Гэта відаць па выразнай розыніце мастацкага ўзору прыроднага Купалы й Купалы — нявольніка. Байкатаваць рэжым абсалютным абніжэннем якасці твораў — вось адзінай форма змаганьня, якая заставалася закаванаму генію, і якой ён застаўся верным да свае трагічнае съмерці.

Як выхад, савецкай крытыцы застаетца інтэрпрэтацыя.

Калісці адзін з французскіх пісьменнікаў сказаў: «Дайце мне магчымасць выбраць адзін сказ аўтара і я яго павешу за гэтых сказ». Вось так і з Купалам: бяруць, выбіраюць і вешаюць. Чапляюць на ўсялякія лады і на ўсялякія крукі: на «дружбу народаў», на «пралетарскую рэвалюцию», на «вялікі рускі народ» ды ягоную «найбагацейшую літаратуру».

Старанна памінаючы асноўнае нацыянальнае крэдо Купалавае творчасці, вырываюцца жыўцом паасобныя звароткі і радкі, каб паводле іх сфабрыкаўца Купалу — савецкага патрыёту. Гэткай крытыкай зусім ня цяжка асягнуць задуманую мэту. Мастацкія прыёмы, як «прамень з усходу», «свяতло на ўсходзе», «узыходзячае сонца» й падобныя, у загаданай інтэрпрэтацыі абавязкова мусіць абазначаць «сонечную дабрадзейнасць» Масквы. Добра, што «матушка» не на полюсе, а то прыйшлося-б паэтам усход на поўнач пераносіць.

Тав. Клімковіч сьведама памыляецца, цьвердзячы ў «Звяздзе» з 4-га ліпеня сёлета ў сваім артыкуле «Янка Купала і руская літаратура», што свае паэтычныя якасці, яснасці кожнага сказу,

съцісласць вобразнасць думкі, рытмы і рыфмы, ды наагул ледзь ня цэлае мастацтва паэтычнага тварэння, Купала навучыўся ў Пушкіна й Лермантава. Ці-ж ня трапнае выяснянне Купала-вага таленту: Пушкін навучыў пісаць, Сталін даў натхненне і ў суме атрымаўся Янка Купала. Вось на гэткіх відавочна няўдалых трываках і спэцыялізуецца цяпер савецкая крытыка ды аўтары артыкулаў пра Купалу ў «Звяздзе».

Няма нічога дзіўнага ў tym, што на Купалу мог мець уплыў Пушкін. Але-ж пашто перасольваць? На Купалу, як і на кожнага пісьменніка, мог уплываць, у большай ці меншай меры, кожды, з творчасцю якога ён сустракаўся: Гэтэ й Шаўчэнка, Гюго й Шэкспір, а найбольш — паэтаў собскага асяродзьдзе. Пашто падсоўваць яму Пушкіна за базу, а Маякоўскага за хроснага бацьку, калі ўвесь ён спачывае на народнай скарбніцы, якая таксама ясная, яшчэ ясьнейшая, таксама съціслая й вобразная?

Зрэшты, калі навет таварыш Клімковіч і думае адваротнае да таго, што піша, дык ён ня скажа гэтага ў голас.

Купала — народны паэта. Ён выйшаў з народу, служыў яму як мог, і сваю творчасць вырасціў на творчасці народнай.

Купалу трэба шукаць не ў абрэўках вершаў і не ў паасобных радкох. Творчы й нацыянальны образ Купалы можна знайсці толькі ў цэласці, пачынаючы ад «Мужыка» і канчаючы на апошній одзе Сталіну. Гэта можна будзе зрабіць тады, калі для карыстаньня літаратурнае крытыкі будзе падана поўнае выданье Купалавых твораў — на што ніяк ня можа здабыцца беларуское савецкае выдаеўства — і, калі ня будзе больш страху, што за найменшае адхіленне ад вызначанае партыяй лініі пагражаць турма, выгнаныне ці смерць.

Купалу немагчыма нічога ні прыпісаць ні адпісаць. Раней ці пазней, ён стане перад намі такім, якім ён жыў, тварыў і змагаўся ды як у імя вызваленія свае бацькаўшчыны з бальшавіцкага ярма загінуў трагічнае съмерці.

Што варыцца у турме нарадау

Меціу у варону — папау у карову

Савецкая «Праўда» з дня 11. 5. 52 падала вестку, што прэзыдэнт ЗШ выдаў загад прысьпішаныя заканчэннія канцэнтрацыйных лягероў, якія быццам будуюцца ў штатах Арызона й Оклягова. Майстры ад пропагандовай хлускі, бальшавікі й тут паказалі высокую клясу: вестку падаюць як сухую журнальную зацемку, бязь ніякіх камэнтараў. Толькі каб чытача да іх заахвочіць, нібы няхочуцы — вельмі пікатны і сочны дадатак: Вось-жэ прэзыдэнт запатрабаваў ад Высокага Комісара на Нямеччыну, каб звэрбаваў спэцыялістых ад ударжваньня й адміністраваньня канцэнтрацыйных лягероў з бытых нацысткіх стражнікаў гітлераўскіх часоў.

Але вось тут майстры ад пропаганды так разъляцеўся, што аж пасыльніўся, бо не заўважыў, як вялікі гонар аддаў ён гнілой буржуазіі: навет простицьвярскі іван, калі чутачку кране мазгаўнёй, мусіць дайсці да вываду, што хаця Амерыка выперадзіла ўсіх у тэхнічных асягненнях і навуковых доследах, усё-ж у лягернай галіне і зьдзеку над людзьмі засталася на шэрым канцы. І тут сталінскі лёзунг: «дагнаць і перагнаць Амерыку» — спрайдзіўся. Плян выкананы й перавыкананы на 2 225 працэнтаў. А як іван гэта прачытае — нешта падумае...

Мы з свайго боку таксама можам цвердзіць, што ў гэтай галіне амэрыканцы камплектныя партачы, бо навет ня ведаюць, дзе шукаць спэцыялістых ад лягернага мастацтва. Мы ім-бы парайлі, каб яны правялі вэрбоўку ў СССР, тем маюць трывіці-пяцёх-гадавую традыцыю, практику й даведзеную

да перфэцыі рутыну. Нацыстыя ў падрэшаныні зь імі — анальфабеты, зялёныя фрыцы.

У гэткім выпадку трэба было звязрнучца толькі да Бэрты.

Верабей не пяе, а чырыкае

«З вялікай расцяццю вітаем дэкрэт аб расцісаныя дзяяржайной пазыкі, дзяяе за гэта вялікаму і мудраму Сталіну, а пры гэтай нагодзе забавязваемся яшчэ пладней працаўца для нашай сацыялістычнай радзім»...

Гэтак паводля «Праўды» (7. 5. 52 № 128), меў сказаць на мітынгу токар менскай фабрыкі самаходаў Верабей. Няўжо-ж вераб'я на мяккіну падманулі? Я ўсё-ж-такі думаю, што выказваючы гээнія слова ён думаў: «Скулу ў гарляку я вам даў-бы, нож у ныркі ўсадзіў-бы, каб мог...»

Але ня можа, дык дзяякую «мудрому» за тое, што зь яго, Вераб'я, аскубвае апошні пушок, бо пер'е ўжо выскубанае.

Савецкая прэса бароніць і рэкламуе факт расцісаныя пазыкі як вялікое дабрадзейства Сталіна для народу. Паводля «Праўды», такая пазыка ў капіталістычных краінах — гэта грабёж, абдзіраныя скury грамадзяніна, але ў саветах наадварот — дабрадзейства для народу. (Даслоўна!)

З усіх канцоў СССР падаюць справа-ваздачы, што ўсюды вітаюць дэкрэт з неапісаным захапленнем і радасна на выперадкі «дружна» рвуцца падпісаць, як-бы не ад іх бралі, а ім давалі.

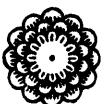
Ведаєм, як гэта ёсьць, толькі як доўга можа трываць? 30 мільярдаў пазыкі — гэта робіць плюс-мінус 150 рублёў на галоўку. Запраўды ёсьць з чаго цешыцца...

Шукаем у гісторыі аналёгіі падобнага нявольніцтва ніzkага падхалімства і

жосткай тыраніі. І ня шмат знаходзім. Праўда, за часоў Нэрона былі падобныя оргіі — реч зразумелая — у вузейшым маштабе, але было ўжо гэта пачаткам канца...

У ўсякім выпадку гэта не зьяўляецца сымптомам сілы...

Х.

ДА УВАГІ НАШЫХ СУПРАЦОУНІКАЎ

Рэдакцыя просіць перасыласць матарыялы, прызначаныя да друку, па магчымасці да 15-га кожнага месяцу. У справах ганарапу (звычайна 10 фэнігай за радок) зварочвацца на адрыс рэдакцыі. Рэдакцыя папярэджвае, што нявыкарыстаныя матарыялы не зварочваюцца.

*

Артыкулы, падпісаныя прозвішчамі, псеўдонімамі ці ініцыяламі, не абвяззкаў выражаюць погляды Рэдакцыі.

*

«ЗМАГАНЬНЕ»

Орган Беларускага Антыбалышавіцкага Фронту. Выходзіць штомесячна. Адказны Рэдактар Я. Жытка.

Часовы адрыс Рэдакцыі:

«Zmahannie», Ohmstr. 10, München (Germany)

З Ь М Е С Т

Ад Рэдакцыі	1
Я. ЖЫТКО: Нашыя мэты	2
В. Б.: Нацыянальны ўздым у падсавецкай Беларусі	4
У. С.: Іхныя мэтады	8
Я. ЖЫТКО: У імя чаго, спадарове?	11
Адказ Адмірала Кэрка	14
А. БУДЗІЧ: На пераломе	16
ЯНКА БАКАСЮК: За пазытыўную нацыянальную платформу	17
Прэсавы Камунікат Штарибэрскага канфэрэнцыі	21
„New York Times“ пра нарады ў Штарибэрзе	22
Аб радыястанцыі „Вызваленіне“	22
У акупаванай Беларусі	23
А. БУДЗІЧ: Купала ня гэткі	25
Х.: Што варыцца ў турме народаў	27

Ц а н а: 1 ДМ.